

BALADA Z HADRŮ

Divadlo o prokletém básníkovi v patnácti obrazech
1935

Nécessité fait gens mesprendre
Et faim saillir le loup du bois.
François Villon
Le Grand Testament (XXI)

Předmluva

Ve světové historii vyskytují se období, která vyhlížejí jako pařeníště lidských neřestí, špatností a skoro apokalyptických hrůz. Období, kdy svět se baví tím, že si nasazuje pitvorné masky vlastních karikatur, vyplazuje sám na sebe jazyk a kroutí se v hrbaté zrůdnosti jakoby v křivém zrcadle. Období bohužel symetrická, jejichž bída a zlo ignorují intervaly století, která je dělí. Období, jejichž ohavnost je vodou na mlýn všem pesimistům a skeptikům, kteří by rádi usvědčili člověka z jeho nenapravitelné ničemnosti.

Vzpomínáme rozšklebené hrůzy, jež obrátila svět naruby na konci třicetileté války a proměnila jej v Labyrint světa. Z Labyrintu vedl Komenský své horlivé čtenáře do Ráje srdce, do evangelické naděje v lepší řád, do obnovené zbožnosti, která byla prvním vzdáleným stupněm k liberalistické morálce.

Při každém z těchto dějinných kataklyzmů, kdy dosud platné hodnoty se hroutí, jako by uvnitř byly shnily, ozývá se současné nějaký nový hlas, který zní čisté a hlásí příchod lepšího světa.

V dnešním ohavném karnevalu diktátorů, obludných kapitálů a více než středověké bídy, v rozvratu měšťácké morálky a v blázinci hospodářské bezmocnosti, v groteskní nesrovnalosti mezi zázraky vědeckého rozumu a tůněmi politického fanatismu, v celém tom Labyrintu dvacátého století objevuje se nám zase naděje na nový společenský řád, jenž slibuje sociální spravedlností odměnit svět za utrpení těchto dnů.

Z těchto historických souvislostí vychází naše nová satira, kterou jsme nazvali Balada z hadrů.

Představíme-li si Francii na začátku 15. století, kdy tzv. stoletá válka rozvrátila hospodářský život země, kdy slabošská vláda Karla VII. ještě pomáhala již tak hlubokému rozkladu církve a kdy lid krutě doplácel na zločinnou neschopnost vládnoucí třídy, nalézáme spoustu divadelně vděčných analogií se současnou dobou.

V této době, kdy v západní Evropě končila perioda středověké mystiky gotické civilizace, lámaly se poprvé principy křesťanské rezignace a na jejich místo nastupoval renesanční kult svobodného člověka. Je to doba komplikovaného a krutého zlomu. Smrt, která až dosud byla v křesťanském světovém názoru pokládána za radostné vysvobození z pozemského plahočení, mění barvu. Stává se zlým snem renesančních rozkošníků, kteří sice už žijí pohansky, ale jsou dosud obklopeni gotickým dekorem, v němž kostlivec volá k stejnému osudu Císaře i Slepce, Papeže i Žebráka, Nevolníka i Rytíře.

A v této chvíli objevuje se François Villon, básník, jenž prošel životem jako skutečný proletář své doby, potácej se neustále mezi láskou a šibenicí, mezi krásou a smrtí. Jsme dalecí toho, abychom snad po vzoru dekadentů z konce minulého století se skláněli před seznamem jeho deliktů v jakési nejasné touze po ohromení měšťáka. Vidíme ve Villonovi zázrak básnické intuice, která v tomto dávném rozbřesku sociálního myšlení první se dovedla vzepřít společenské nespravedlnosti a nevidět rezignovaně v bídě úděl ubohých, jimž je čekati, až smrt je spasí.

Neboť v době, kdy módní básníci se ztratili v planém formalismu a duchaprázdném veršotepectví, Villon napsal verše, jež po pěti stech letech nepozbyly své dojmavosti a revolučnosti své fantazie připomínají výboje Arthura Rimbauda.

A zde se dotýkáme druhého bodu, který nás ve Villonově případě sváděl k divadelnímu zpracování:

Osud básníka revolucionáře, který za to, že mluvil řečí nového světového názoru, byl přinucen žít na okraji společnosti, tragédie umělce, jenž za to, že cítil příliš jemně a vyjadřoval se příliš buřičsky, byl okolnostmi a konvencemi přinucen pohybovat se křivkou vyhrazenou zločincům a lidem opovrhovaným.

Toto základní téma pokusili jsme se satiricky rozvinout v rámci svých, řekněme, komicko-lyrických možností. Vzali jsme z Villonova případu vše, co nezměnilo barvu, to jest bídu nuzáků a ničemnost kořistníků, jakož i onu křehkou a tak teoretickou svobodu básníkovu a nenávistný poměr ctihodných měšťanů k myšlence. S tímto materiálem snažili jsme se ukázat nebezpečí kulturního fašismu a zločinné stanovisko, jež zaujímá reakce k tvůrčí fantazii, jakmile si dovolí překročit meze nejvyššípanějšší konvence a postaví se do služeb pokroku.

Ze srovnání životopisu Villonova s naší hrou bude každému zřejmo, že jsme zacházeli s historickými daty volně: vybrali jsme si úmyslně za téma nejméně jasnou epizodu, totiž milostnou historii mistra Františka s Catherine de Vausselles. V rámci této epizody, z níž jsme historicky užili jen případu Villonova výprasku, jak na něj naráží ve svých verších, dovolili jsme si pak některé letopočtové nesrovnalosti, jako například umístění zabití Filipa Sermoise, až na konec zápletky.

Učinili jsme tak s dobrým svědomím, neboť není naším cílem psát historické reportáže, nýbrž satirické hry, opírající se jen o historické analogie. Je nám proto přednější divadelní účín než dokumentární přesnost

Z Villonových veršů užili jsme jen dvou citátů v replikách Studentových v prvním obraze, pak na začátku obrazu

třetího v monologu Villonově, konečně dvou veršů ve scéně nemocného Villona z Žebračky a Epitafu ve scéně výslechové. Do obrazu v taverně umístili jsme Villonovu Baladu někdejší krásné zbrojmistrové, jejíž výrazová živost nás přiměla k tomu, abychom ji s malým zkrácením rozdělili dialogicky mezi čtyři ženy. Za ideologický základ celé hry nám sloužilo Villonovo dvojverší:

Nécessitéfait gens mesprendre
Et faim saillir le loup du bois.

Nuzota z lidí lotry činí
A vlky z lesů žene hlad.

Kolem tohoto dvojverší pokusili jsme se složit ve villonovském duchu ústřední píseň Hej, pane králi... Ke všem uvedeným citátům použili jsme s jeho velmi laskavým svolením krásných překladů Otokara Fischera. Konečně na několika místech snažili jsme se svému Villonovi vložit do úst myšlenky Villona skutečného, tak jak jsme je pochopili z jeho nesmrtelných veršů.

OSOBY PROLOGU

KATEŘINA	J. Švabíková
ŽEBRAČKA	L. Molnárová
NEZAMĚSTNANÝ	F. Filipovský
NEZAMĚSTNANÁ	B. Waleská
STUDENT	B. Záhorský
HEREC	J. Plachta
HLÍDAČ	J. Šavřda

OSOBY HRY

François Villon, básník	B. Záhorský
Purkmistr města Paříže	J. Plachta
Catherine de Vausselles	J. Švabíková
Mistr Filip Sermoise	F. Filipovský
Královský prévôt z Chateletu	F. Černý
Žebračka	L. Molnárová
Šenkýřka z taverny U šišky	I. Lechnýřová
Vykladačka	B. Waleská
Nuzák	J. Šavřda
Kat	***
Biřic	***
Anděl strážný	
Čistokrevný jelen	L. Goslar
Fille de Joie	
Básník	
Georges, antoušek	J. Voskovec
Jehan, ponocný	J. Werich

Děje se v Paříži kolem roku 1455.

Poprvé provedeno ve Spoutaném divadle v Praze dne 28. listopadu 1935 v uvedeném obsazení.

Režie J. Honzl, hudba J. Ježek, balet Lotte Goslar, výprava B. Feuerstein, kostýmy F. Zelenka.

DÍL PRVNÍ

OBRAZ PRVNÍ

PĚT SET LET

Šerá, bezbarvá scéna představuje špinavé zákoutí předměstské ciheny. Povaha cihelny není však nijak zdůrazněna. Mohl by to právě tak být temný dvorek, jako stará rozvalina, smetiště nebo zanedbaná novostavba. Žalostný pelech, na němž je sloh architektury stejně málo znát jako móda na cárech nuzáka. Podzimní noc.

Scéna první

Žebračka, Kateřina, Nezaměstnaný, Nezaměstnaná

(Kateřina v roztrhané a pošpiněné večerní toaletě si u střeptu zrcadla ve světle svíčky natírá obličej vazelinou, Žebračka sedí poblíže, také ještě ve světle, a balí si pečlivě nohy do novin a roztrhané pokrývky. Ve stínu, v zákoutích a výklencích spí zachumláni Nezaměstnaný a Nezaměstnaná)

KATEŘINA

To jsem měla jednoho blondáka, byl v drogérii; a ten mi nosil takový francouzský krémy na obličej, dneska mám jen vazelinu, ale, paní, na vrásky je i to dobrý.

ŽEBRAČKA

Já na tohle nevěřím. Jsi mladá, jsi hezká. Jsi stará, jsi zmačkaná bába.

KATEŘINA

Ale, paní, dneska se dá mládí zachovat až do vysokýho stáří.

ŽEBRAČKA

Tak se podívej na mne, ještě mi není šedesát, a jak vypadám. A to jsem ve dvaceti letech nespala v cihelně jako ty.

KATEŘINA

No, bože, vo tu cihelnu, já tu věčně nebudu, jen co si seženu na tu parádu, zase půjdu do baru.

ŽEBRAČKA

Ale pospíšila bych si na tvým místě, než začnou velký mrazy, vono, víme, z postele do cihelny je blíž než z cihelny do postele.

KATEŘINA

Paní, já bych tady nebyla, nebejt toho hosta, co spustil bengál, že jsem mu vytroubila prkenici. Celej hotel auf, nafackovali mně a musela jsem na čtyřku. Když ty peníze ráno host našel, tak šéf říkal, že mne už nemůže vzít, poněvadž prej má lokál jen pro nóbl slečny. A támhle Lola, co s ní šéf drží, ta byla na čtyřce kolikrát, a to mu nevadí.

ŽEBRAČKA

Lola ... To byla taky Lola, jak s ní můj muž utratil všechno, co jsme měli.

KATEŘINA

A čím byl váš muž?

ŽEBRAČKA

Puškař a idealista. Po válce prodal celej závod, že prej už lidi nebudou střílet, že prej je pacifismus ...

(Balí si nohy do novin a čte z nich)

Hele, Škodovka jde nahoru. Dneska se holt pušky dělaj ve velkým.

(Důvěrně)

Já ti něco povím, můj muž nebejt nebožtík, my mít to puškařství a nějakou tu akcii, tak jsem nezebrala a dneska v noci bych ležela v posteli s prachovými peřinami.

NEZAMĚSTNANÝ

(se posadí)

My bychom na tom byli taky lip. Nikdo by tu neklábosil a dalo by se spát

ŽEBRAČKA

Mladej člověk má mít zdravý nervy a tvrdej spánek.

NEZAMĚSTNANÁ

(se posadí)

Že von má tak dobrou stravu pro ty nervy!

NEZAMĚSTNANÝ

A že mám vo sebe postaráno, abych v noci moh klidně spát!

KATEŘINA

Tak se snad nic nestalo.

NEZAMĚSTNANÁ

Ne. Jenom to, že je tady kravál.

KATEŘINA

Mluvte slušně, slečno, ano? Co si vůbec o mně myslíte?

ŽEBRAČKA

(ke Kateřině)

No tak, nech ji spát, ty jsi nočňátko, tobě to tak nepříjde.

KATEŘINA

Každý se žíví jinak.

NEZAMĚSTNANÝ

Když to jde.

NEZAMĚSTNANÁ

Když to nejde, tak je hlad.

ŽEBRAČKA

Já jsem sbírala po automatech zbytky. Mám tu půlku topinky, chcete někdo?

(Rozbaluje balíček s jídlem)

NEZAMĚSTNANÁ

Kristepane, česnek, to nemohu cítit.

KATEŘINA

Podívejme se na nóbl slečnu!

ŽEBRAČKA

Aby vám jednou nebylo dobrý něco horšího.

NEZAMĚSTNANÁ

Já kvůli tomu odešla z místa.

NEZAMĚSTNANÝ

A není to trošku hloupý, mít místo a pustit je, dneska, v týhle době, protože to uráží nosánek?

NEZAMĚSTNANÁ

Poslouchejte, víte, co to je, od rána do večera mazat česnekem topinky? Číchat to v tom automatu celý den?

Přijít v noci domů, umýt se a pořád cítit česnek? Proč mne vyhazovaly bytné? Pro česnek! Proč jsem se rozešla s klukem? Pro česnek! U doktora jsem byla, že prý se toho smradu nezbavím, že prý to jde do kůže. Panečku, za šedesát korun týdně každému smrdět, to mám radši hlad!

KATEŘINA

(chroupe topinku)

A já to náhodou ráda. Takhle skleničku sektu a topinku v chambru, to jsem si vždycky dávala. Někteřej host to nesnese a má člověk pokoj.

ŽEBRAČKA

Můj muž bral česnek proti krevnímu tlaku.

Scéna druhá

Předešlí, Hlídač, pak Student

HLÍDAČ

(vstoupí)

Ten kravál odsud slyším až k ohradě. Člověk vás tu trpí, protože je měkkej, člověk má s vámi nepříjemnosti, a zase je tu randál.

ŽEBRAČKA

Pro kousek řeči se nebudete zlobit, pane Brynda.

HLÍDAČ

Pro ten váš kousek řeči přijdu o místo. Já vás tu nebudu trpět, jděte do mrazu, když chcete řvát, řvete si ve stohu.

STUDENT

(vstoupí s nezapálenou cigaretou v ústech)

Dobrý večer, panstvo. Tady pan Brynda bude mít sirku.

HLÍDAČ

(zapaluje Studentovi cigaretu)

Vy taky, přijdete si sem jako do hospody, kdy vás napadne. Jak jste se sem vůbec dostal, vždyť jsem zamknul vrata?

STUDENT

To mi nemáte dělat, pane Brynda, musel jsem přes ohradu.

HLÍDAČ

No, prosím, uvidí vás strážník, poplach, a já to odskáču. Já jdu raději pryč. To je všechno tím, že nemůžu vidět bídu a že jsem měkřej člověk. Tak ať je tu ticho!

(Odchází)

STUDENT

(dává mu cigaretu)

Jednu zorku a žádnou zlobu.

HLÍDAČ

(vzpomene si)

Jo. A ráno v pět hodin ať je tu prázdné. Ty papíry uklízet nebudu!

(Odejde)

STUDENT

Dámy a pánové, zvu vás na souper!

(Hrabe se v aktovce)

(Všichni se zájmem se posadí)

STUDENT

(pokračuje v ironické vážnosti)

Souper neboli večere noční je lehký pokrm, kterým se posilujeme po divadle, po koncertu, po přednášce. Pak se ukládáme ke spánku, nebo strávíme noc v jiskřivé zábavě. To jest souper, v našem případě kost od šunky.

NEZAMĚSTNANÝ

Vodkud to máte?

STUDENT

Od uzenáře.

KATEŘINA

Koupil?

NEZAMĚSTNANÁ

Dostal?

ŽEBRAČKA

Vyžebbral?

STUDENT

(nevinně)

Ukradl.

(Všichni se překvapeně zarazí)

STUDENT

(hláskuje)

U-K-R-A-D-L. Ukradl!

(Všichni zase uléhají, spíš dál od Studenta)

STUDENT

Nemáte chuť?

NEZAMĚSTNANÝ

(váhavě)

Hm, je to kradený.

STUDENT*(třímaje kost, lyricky vypráví)*

Když tahle kost byla ještě selátko, svině se z něho radovala. Když selátko dorostlo v statného čuníka, přišel prasečkář a čuníka koupil. Živou váhu dodal do jatek. Jatky rozčtvrtily vepřovou a udirny vyudily kýty. Šunky šly do filiálek. Velkouzenář po plátkách, dekagrámek po dekagrámku, korunku ke korunce, šunčíčku vážil, prodával a balil, až zbyla tahle kost. Tisíckrát prodaná, vyhublá, spadla pod pult Viděl to chudý student, ve volných chvílích básník, stálým zaměstnáním hladový: sebral kost a utek ... Ještě nemáte chuť?

NEZAMĚSTNANÁ*(nesměle)*

Dejte mi kousek.

*(Student odkrajuje od kosti a rozdává. Nezaměstnaný a Nezaměstnaná se Studentem jedí)***ŽEBRAČKA**

A já jíst nebudu, já to nepotřebuju. Stará jsem a svět mne mrzí.

STUDENT*(se nad ní skloní a ironicky recituje)*

Slyším, jak babka nařiká,
Jež slula sličná zbrojmistrová,
A nad ztraceným mládím lká:
Ha, starobo, zní její slova,
Ty z pokolení Jidášova,
Cos na mne dolehla tak brzy?
Já chtěla bych být holka znova,
Zabila bych se, svět mne mrzí.

ŽEBRAČKA

Vy s těmi kuplety nedáte pokoj.

KATEŘINA

To je nějaké nové tango?

STUDENT

To je, slečno, tango pět set let staré.

KATEŘINA

To už se tančilo?

STUDENT

Někteří tančili, těch bylo málo. Víc jich mělo bídu. Nebo, když to obrátíte, moc jich muselo mít bídu, aby jich pár mohlo tancovat.

NEZAMĚSTNANÝ

Tak to bylo jako dneska.

ŽEBRAČKA

Taková bída za starých časů nebyla.

STUDENT

Bída byla vždycky stejná, někdejší krásná zbrojmistrová. Stejně zlá jako smrt, jenže smrt je pro všechny, smrt je spravedlivá. Když ve smrti jsme na tom s bohatými stejně, proč jim nejsme rovni zaživa?

ŽEBRAČKA

Můj muž říkal: Co Bůh činí, dobře činí, je nám všem třeba jeho dobrodiní.

STUDENT

Těm velkým Bůh-li dobře činí,
O jejich pokoj pouze dbá,
Mimořádného dobrodiní
Jím doopravdy netřeba.
Však nás, kdo zbyli bez chleba,
Nás, kterým život chutná hořce,
Nechť trpělivost kolébá.
Ti druzí mají větší porce.

NEZAMĚSTNANÁ

To jste složil vy?

STUDENT

Jak se to vezme. Možná, že před pěti sty lety bych to byl složil já, protože básník, od kterého jsou ty verše, byl stejně chudý jako já, od svého narození. A měl jenom jedno, svou fantazii jako já. A té se nenajed a musel krást jako já. Bohatým byl na obtíž a měl rád nuzáky jako já ... Jmenoval se František Villon.

KATEŘINA

Byl to fešák?

STUDENT

Na parketách to, slečno, fešák nebyl. Ale pod mostem, v lijáku a v zatuchlých brlozích, v tom vzduchu, který i my tu dýcháme, tam to byl kavalír.

ŽEBRAČKA

(uléhá)

Tak dobrou noc.

NEZAMĚSTNANÝ

Už je dost pozdě.

(Všichni se ukládají)

Scéna třetí

Předešlí, Herec

(Herec vstoupí s velikým rancem a rozhlíží se, pak usedne a chystá si místo ke spaní)

KATEŘINA

(se posadí a ostentativně)

Má úcta, vašnosti.

HEREC

(mluvíš patetickou hereckou manýrou)

Dobrého večera. Myslil jsem, že již sníte.

ŽEBRAČKA

A jéje, přírůstek do kolonie.

NEZAMĚSTNANÝ

Kdo to zase mluví?

(Všichni se mrzutě převalují)

STUDENT

(ledově)

No a jak se vám takhle u nás líbí?

HEREC

(se rozhlédne, pak zarecituje)

Tot' pohled pro bojiště. Zde však přesmutný ... Ať vojsko střílí!... Dobrou noc.

(Ulehne)

VŠICHNI

(šeptem)

Blázen!

HEREC

(usedne)

Nikolivěk. Herec.

(Ulehne)

VŠICHNI

(zklamaně a s náhlým pochopením)

Jo táák!

NEZAMĚSTNANÁ

Kdepak se tu berete?

HEREC

(usedne)

Má společnost potkala se s nezdarem. Chudí na návštěvu mého divadla neměli, bohaté nezajímalo. Jdu o žebrácké holi. Dobrou noc.

(Ulehne)

ŽEBRAČKA

Na žebráka máte pěkný ranec.

HEREC

Co do těch cetek bez záře ramp a potlesku davu. Teď zbyla z toho veteš.

ŽEBRAČKA

Veteš neveteš, jen když to hřeje. Na noc by to bylo dobrý.

HEREC

(rozvazuje ranec plný starých divadelních kostýmů a rekvizit)

Tot' dobrý nápad. Vezměte každý, co se komu hodí.

(Rozdává hadry)

STUDENT

(prohlíží villonovský kostým)

Prosím, takový hadr, a na jevišti to vypadá jako brokát. Máte to krásné řemeslo! Z hadrů a slov vyčarovat svět. Kdybych nebyl básníkem, hned bych byl hercem.

HEREC

Kdekdo, mladíku, by rád k divadlu. Lecjaký hřmotný parukáč rve vášeň na cucky, aby tím ohlušil křeslové publikum. Ale vše, co je přehnáno, je mimo účel hry, jejíž cíl, nyní i kdykoli, byl a jest představit jaksi životu zrcadlo.

STUDENT

(zaujat)

To jste řekl znamenitě.

HEREC

(pohrdlivě)

To je Hamlet, troubo.

(Všichni se smějí. Oblékli zatím různé historické kroje a halí se do nich. Herec oblékl honosný plášť)

STUDENT

(obléká se do Villonova kostýmu)

To jste mne dostal, chlapa nevzdělaného.

Ach, kdybych já byl studoval

V svém mládí bláznivém, můj bože,

A na dobré se mravy dal,

Teď měl bych dům a měkké lože.

HEREC

Tu roli určitě jsem hrál.

STUDENT

(oplácí mu)

To je Villon, Mistře.

HEREC

To věru neznám, to je hra?

STUDENT

(snívě)

Hra o Villonovi? Na mou věru, kdyby ta se měla hrát, pak my jsme pro ni praví herci. Tak, jak tu stojím, s tím prázdným břichem a hlavou plnou snů, v gotické maškaře, není to vlastně Villon?

NEZAMĚSTNANÁ

A co těch pět set let?

STUDENT

Ta jsou v té naší bídě, která pojí věky.

(Rozestavuje po scéně Hercovy rekvizity)

Cáry a hadry chudáků nevyšly nikdy z módy.

(K Žebračce)

Jen když to hřeje, vid', někdejší krásná zbrojmistrová?

(Ke Kateřině)

A tobě to sluší, Káčo milostnice!

(K Nezaměstnané)

A jsi ty snad jinak ubohá, než bys byla před pěti sty lety?

(K Nezaměstnanému)

A ty máš přece hlad, jak kdybys pět set let nejed.

(K Herci, parodicky)

Jen Mistr zde se oděl v skvělý háv... Vy vypadáte jako purkmistr města Paříže.

HEREC

(hrdě)

Že vypadám? Já jsem pařížský purkmistr, dovedu žít své role.

STUDENT

Varuji vás, vybíráte si nevděčnou úlohu.

(Světlo se mění a přetváří scénu v pařížskou ulici z 15. století)

STUDENT

(který v tomto okamžiku se stává Villonem)

Vy, pane purkmistře, s tou svou nadutostí mi hrajete divnou roli v čele tak slavného města.

HEREC

(odpovídá již v roli Purkmistra)

Měl byste lépe vážit svoje slova, mistře Františku.

(K ostatním, vztekle)

A lůza ven, žádných peticí nehodlám slyšet!

(Žebračka, Nezaměstnaný a Nezaměstnaná se rozutekou. Purkmistr a Villon po odchodu lůzy zůstali státí na ulici, před dveřmi Purkmistrova domu)

PURKMISTR

A vás, mistře Františku, zvu do svého domu.

(Oba vstupují do dveří, setní se, hudba zahraje několik taktů Villonovy písně. Když se rozsvítí, Purkmistra Villon zavírají za sebou tytéž dveře, jimiž vstupují již do interiéru Purkmistrova domu)

OBRAZ DRUHÝ

KRÁL A PIRÁT

Síň v Purkmistrově domě. Přepychově zařízená místnost s plápolajícím krbem, nad nímž je umístěn znak města Paříže. Stůl se zlatým nádobím.

Villon, Purkmistr

VILLON

Máte tu teplo, pane purkmistře.

PURKMISTR

Teplo domácího krbu, mistře Františku. Věřte mi, to vám schází.

VILLON

Teplo je dobré na nohy. Ale hlava musí být ve větru.

PURKMISTR

Tak mluví větroplach. Ale nesluší to vzdělanému muži. Není vám to hanba, žít mezi tou chátrou? Vy, člověk s akademickým titulem?

VILLON

Ne, to mi hanba není. A čím mohu sloužit dál?

PURKMISTR

Jak chcete, můžeme mluvit úředně. Po Paříži se zpívá písnička, která tupí vrchnost Bouří to lid. Nejvyšší úřady jsou zlehčovány a sám král je rozmrzen.

VILLON

To mne těší, že to slyším z vašich úst, to to nezpíváme zbytečně.

PURKMISTR

Pozor, mistře, pařížský prévôt na pranýř dá každého, kdo napříště bude zpívat tento pamflet, a až dopadne autora, bude pověšen.

VILLON

Už bych chystal oprátku. Autor stojí před vámi.

(Purkmistr oněmí úžasem)

Na co čekáte? Dejte mne zavřít a veďte na šibenici. Pověste básníka, přibijte kulturu na pranýř. Jenže co potom, vidíte? Písničku neoběsíte a veršům nikdy nezlomíte vaz!

PURKMISTR

Mluvíte s vysokým hodnostářem. Pozor!

VILLON

To jsem poznal podle vaší hlouposti. Jen si počítejte dál své dukáty, na to vám rozumek stačí, ale do kultury, páni, mluvit nebudete! Věšte si básníky a palte knihy. Shoří jen papír, ale pravda z těch knih vám zpřeráží hnáty!

PURKMISTR

(důvěrně a žovidlně)

Já to neslyšel, co jste říkal. Já vím, že básníci jsou horké hlavy. Za co mne máte, mistře Františku? Vždyť přece kumštu rozumím. Mám přece školy a nějaký vkus. Ty nuzáky nechte plavat. Proč ve svých básních neopěváte třeba... majitele realit, to jsou lidi, kteří to rádi zaplatí. Ta chátka nerozumí kráse, zloději, mordýři, piráti.

VILLON

(s přesvědčením)

Nuzota z lidí lotry činí

A vlky z lesů žene hlad!

Kdyby ta chátka, zloději a mordýři měli vaše trepky a teplo vašich pelechů, měli by i počestnost, ale bohdá ne tu vaši, falešnou. A kdyby pirát místo pouhé bárky měl pro své loupeže trojstěžník a vlajku s erbem, byl by to král. A kdyby vy, pane purkmistře, jste byl Villon, básník a vagabund, a já stál na vašem místě, byl bych vám dlužen honorář za tyto pravdy. Ten honorář si zrovna беру.

(Vezme se stolu zlatý pohár a odchází)

Z toho se napijem na zdraví hadrářů!

PURKMISTR

(vyskočí)

Pane, to je krádež!

VILLON

Ne, to je splátka na dluh.

(Odejde)

(Setmí se)

OBRAZ TŘETÍ

SRDCE NA DLANI

Před radnicí. Noční ulice před Purkmistrovým domem. V pozadí ve výši osvětlená Purkmistrova okna.

Scéna první

Villon, pak Kráska

(Villon vyjde z Purkmistrových dveří)

VILLON

(recituje, dívaje se střídavě na pohár a k Purkmistrovým oknům)

At' falešně znáš v kostky hráti

Či odpustky-li prodáváš,
Znej lhát a křivě přísahati,
V šejdříř oleji se smaž,
Padělej minci, špatně važ,
Či lupičem buď sakramentským.
Kam děje se, co vyděláš?
Všechno jen do putyk a ženským.
(Zahalená Kráska jde tanečně přes scénu, doprovázena rytmičkou hudbou)
Má krásko, kam tak pozdě?
(Kráska se zastaví, odpovídá zásadně tanečními pohyby)
Proč se ptám? Protože je zlá zimní noc a vlci se toulají pařížskými ulicemi.
(Kráska je zamítavá)
Mám jen jeden pohár a jednu podušku. Chtěl bych se s vámi rozdělit o obojí.
(Kráska se ho posunkem ptá, kdo je)
Kdo jsem? A co mi patří? Jsem básník a patří mně celý svět (Kráska odmítá)
Umím psát balady a mám klasiky v malíčku.
(Kráska odmítá)
Tak tedy nic? Stále jste cudná?
(Zlostně)
Jsem tedy plesnivec, ale peněz mám plný žok.
(Kráska se k němu vrhne s otevřenou náručí a odhalí hroznou, pitvornou tvář)
Hrůza! Můj anděl strážný!
(Uteče)
Balet Krásky
Anděl strážný a úplatný
V groteskní pantomimě Anděl rozmlouvá s pomyslným hříšníkem, od něhož se dá podplatit, aby za něho orodoval u Spasitele. Po baletu Kráska odběhne.

Scéna druhá

Villon, Kateřina

(Kateřina vstoupí, sledována Villonem)

VILLON

(zastavuje Kateřinu)

Kateřino, netrapte mne svým smíchem. Půjdete dneska se mnou?

KATEŘINA

Už jsem vám říkala, že dnes nemohu.

VILLON

Pokaždé máte výmluvu.

KATEŘINA

(ukazuje do okna)

Hleďte, purkmistr již čeká. Přijdu poslední k slavnostní večeři. Pust'te mne.

VILLON

Budete zpívat ve společnosti těch dědků.

KATEŘINA

(koketně)

Žárlíte, François?

VILLON

Žárlím na každého, kdo se smí na vás dívat.

KATEŘINA

Na kolik děvčat bych musela žárlit já?

VILLON

Tisíc je málo, ale jenom jednu mám rád.

KATEŘINA

(s úsměvem)

Dobrou noc...

VILLON

Řekněte, Kateřino, jak je to s námi dvěma? Ano či ne?

(Kateřina ho rozmarně políbí)

Počkám tu na vás.

KATEŘINA

To byste dlouho čekal. Večeře se protáhne.

VILLON

Pak probdím celou noc. Čekám vás v taverně U šišky. Přijdete k ránu?

KATEŘINA

Nevím. Snad.

VILLON

(dává jí pohár)

Pijte dnes večer jen z toho, abyste na mne nezapomněla.

(Odejde)

KATEŘINA

(sama, zadívá se na pohár a rozesměje se)

Kus blázna!

(Setmí se)

OBRAZ ČTVRTÝ

NOC LÁSKY

Ložnice Purkmistrova. Málo vzdušný pokoj s rozestlanou postelí pod nebesy. Vlevo španělská stěna, vpravo schodiště, jež vede nahoru do tmy. Scéna je osvětlena jen svícem s pravými svíčkami, jenž stojí u postele.

Scéna první

Kateřina, Purkmistr

(Purkmistr sedí na posteli v noční košili a stříhá si velkými nůžkami nehty na nohou. Při každém stříhnutí hlučné prasknutí)

(Kateřina vstoupí)

PURKMISTR

(mrzutě)

Jdeš brzo! Za to ti dávám měsíčně? Za to ti kupuju šaty? Za to dávám všanc svoji pověst?

(Kateřina k němu přistoupí a políbí ho na čelo, pak zajde za zástěnu snímajíc plášť)

PURKMISTR

Jsem špatně naložený!

KATEŘINA

(za zástěnou)

Copak se stalo, broučku?

PURKMISTR

Byl tu ten syčák Villon.

KATEŘINA

(ironicky)

Ale jdi, ty máš styky!

(Je stále za plentou, přes kterou vyhazuje části oděvu)

Četl ti básně?

PURKMISTR

Ne, ukrad mi pohár.

KATEŘINA

(pobavena touto souvislostí, za plentou)

Co?

PURKMISTR

Ukrad mi pohár a utek. Lump!

KATEŘINA

(objeví se v nedbalkách s pohárem v ruce)

Není to tenhle?

PURKMISTR

(bere pohár)

Kdes to vzala?

KATEŘINA

(směje se)

Dal mi jej na památku před tvými dveřmi.

PURKMISTR

Ty znáš Villona?

KATEŘINA

Ten blázen je do mne zamilován! Nechtěl mne k tobě pustit.

PURKMISTR

(nakvašeně)

A co s ním vůbec mluvíš, s takovým hejskem?

KATEŘINA

Co s ním, když je tak dotěrný? Chtěl na mne čekat před domem. Teď pije v taverně U šišky a doufá, že tam přijdu. Když tomu věří, ať si tam sedí.

PURKMISTR

Kdybys mně slíbila, že si s ním nic nezačneš, měla bys tam zajít.

KATEŘINA

Proč?

PURKMISTR

Král by dal hezkých pár zlatáků, kdybychom dostali Villona do žaláře. A co teprv na šibenici! Podívej se, když tě má tolik rád, snad by pro tebe něco vyved. Kdybys ho dohnala k loupeži nebo vraždě, co říkáš?

KATEŘINA

(tíše)

Král, říkáš, by dal hezkých pár zlatáků?

PURKMISTR

Villon by měl viset, ale za písničku to jde těžko.

KATEŘINA

A zbylo by něco na mne?

PURKMISTR

Polovic.

KATEŘINA

Napišme smlouvu.

PURKMISTR

Nestačí ti slovo čestného muže?

KATEŘINA

Já myslím pro pořádek.

PURKMISTR

Ráno ti to napíšu. A jde se spát.

(Kateřina zajde znovu za zástěnu)

PURKMISTR

(volá)

Katuš!

KATEŘINA

Co je?

PURKMISTR

Nedíváš se?

KATEŘINA

(za zástěnou)

Ne.

PURKMISTR

Tak se nedívej.

(Vyjme z jednoho schodu, který se odklápí, několik váčků s penězi a tiše je uloží pod podušku. Kateřina ho tajně pozoruje. Pak Purkmistr vytasí kord a připraví si jej vedle postele, vleze pod peřinu a zavolá)

Úůž!

KATEŘINA

(v nočním prádle vleze věcně k němu do postele, přitom mluví)

Snad to s tím Villonem půjde. Ze žárlivosti by proved leccos.

PURKMISTR

To musíme promyslet.

(Naklání se přes Kateřinu, sfukuje svíčku)

KATEŘINA

Máš slabý fuk!

(Sfoukne svíčku sama)

PURKMISTR

(potmě)

Vždyť už mám taky léta.

KATEŘINA

A pro tu krádež poháru bys ho nemohl zavřít?

PURKMISTR

(zívá)

To si všechno musíme ještě promyslet...

KATEŘINA

(po chvíli)

Koho myslíš, že by měl zabít? — *(Pauza)* — Slyšíš?

(Purkmistr chrápe)

KATEŘINA

(pro sebe)

Chrní...

(Pauza)

Scéna druhá

Předešlí, Filip

FILIP

(přidušeně volá za scénou)

Kateřino!

(Kateřina se posadí na posteli)

FILIP

(objeví se nahoře na schodech s lucernou, přidušeně)

Kateřino, jsi tu?

KATEŘINA

(vstane a jde mu vstříc na schody. Šeptá)

Co tady děláš? Hned se vrať!

FILIP

(lehce vrávorá a chraptivě brumlá)

Já jsem šel přes půdu.

KATEŘINA

Zase jsi pil. Co chceš?

FILIP

Dej mi nějaké peníze.

KATEŘINA

Tiše, je tady.

FILIP

Potřebuju peníze, povídám.

KATEŘINA

Vždyť jsem ti všechno dala.

FILIP

Mlč! Vždycky si něco uleješ.

KATEŘINA

Jsi opilý, jdi odtud, vzbudíš ho.

FILIP

A kde má peníze ten dědek?

KATEŘINA

Neblázni!

FILIP

Pust'!

(Odstrčí ji, přistoupí k posteli a vezme Purkmistrův kord)

Připíchnu ho k peřinám a všechno prohledám.

KATEŘINA

(přidušeně)

Ježíši Kriste!

(Skočí po něm a chce mu vyrvat kord, rve se s Filipem, vtom Purkmistr zakašle a hlučně se obrací, Kateřina i Filip strnou)

KATEŘINA

(zcela šeptem)

Vidíš, co děláš.

FILIP

(stejně)

Už spí.

KATEŘINA

Má peníze pod hlavou.

FILIP

Vezmi je. A modli se, aby se neprobudil!

(Kateřina opatrně se plíží k lůžku, vybírá váčky Purkmistrovi pod hlavou, Filip číhá s kordem)

PURKMISTR

(se probouzí; v polospánku)

Co je? Co je?

KATEŘINA

(ho líbá, podávajíc za zády váčky s penězi Filipovi)

Hajej, broučku, já jsem tady u tebe.

PURKMISTR

(v polospánku)

Mně se zdálo něco ošklivého.

KATEŘINA

To znamená peníze, staroušku. Hajej!

(Purkmistr lehounce chrápe)

FILIP

Je to všechno?

KATEŘINA

Všechno. A teď si pospěš!

FILIP

Až budu dole, můžeš ztropit poplach! A řekni, že zloději utekli druhou stranou.

KATEŘINA

Neměj strach, ale jdi už

FILIP

(na odchodu spatří zlatý pohár)

To může mít cenu.

(Vezme pohár a odejde po schodech)

(Kateřina napjatě stojí a poslouchá, po chvíli se ozve za scénou hvízdnutí. Kateřina si oddychne a přistoupí k lůžku)

KATEŘINA

(vykřikne)

Pomoc! Zloději!

(Cloumá Purkmistrem)

Slyšíš, vzbud' se! Slyšíš?!

PURKMISTR

(se posadí a dlouho se probouzí zívaje)

Co... co je?

KATEŘINA

Zloději tu byli! Lupiči! Okradli tě! Zabít mne chtěli! Vzbud' se!

PURKMISTR

(stále rozespalý)

Lupiči? Kde?

(Skoro mechanicky nadzvedne podušku a rázem se probudí. Zařve)

Pomóóó!! Loupež!

(Vyskočí a chopí se kordu)

Stráž! Stráž!!

KATEŘINA

Utekli chodbou.

PURKMISTR

Počkej!

(Odstrčí ji a běží na předscénu)

(Opona se za ním zavře)

OBRAZ PÁTÝ

ČISTÝ ŠTÍT

Před oponou

(Purkmistr stojí na rampě v noční košili s obnaženým kordem. Mluví k publiku)

PURKMISTR

(řve)

Všechno zavřít! Nikdo nesmí opustit sál! Někdo mně ukrad peníze. Ale já nařídím přísné šetření. Já uzavřu brány města. Já dám všechny lidi do žaláře.

(Rozhorleně)

V jakých dobách to žijeme, když ani ve spravedlivém spánku není člověk jist? Ale zloděj bude dopaden!

(Zadívá se do publika a náhle se zarazí a změkne)

Promiňte, já vím, že z vás to nikdo nevzal, já vím, že jste lidé bezúhonní, ale chápejte odpor poctivce nad takovým činem. Já léta strádal, zlaták ke zlatáku ukládal, já zdraví nešetřil, v úřadě se plahočil a ponižoval, abych měl pocit jistoty.

(Rozpláče se)

Já jsem čest dával v sázku pro peníze! Před ničím jsem se nezastavil. Vždyť já své dobré jméno dával všanc. Já bral i úplatky, já svůj charakter zapřel, za peníze lidi zavíral a křivě svědčil, já zneužíval moci úřední! Daně odpisoval, závěti padělal.

(Zoufale)

I na sirotčí peníz jsem šáh! A té práce a těch starostí, aby můj štít zůstal čistý.

(Rozzuří se)

A teď přijde zloděj, sprostý lump, nízký zločinec, a vezme mi to. Ukradne moje peníze!

KATEŘINA

(vstoupí oponou, nesouc Purkmistrův župan)

Přestaň, rozmysli si, co říkáš!

PURKMISTR

(rychle ji prohlíží)

Nevzalas mi to ty?

KATEŘINA

(obléká ho do županu)

Viděla jsem je dobře. Jeden z nich vypadal jako Villon.

PURKMISTR

(nejistě)

František že by loupil?

KATEŘINA

Pojď, nastydneš se!

(Odtáhne ho za oponu)

(Opona se otevře)

OBRAZ ŠESTÝ

PYKÁ SE A TROUBÍ

Na rynku. Pusté pařížské náměstí. Na vyvýšeném místě sedí Georges. Hlavu a ruce má zamčeny ve vodorovném břevnu, jež spočívá na jeho ramenou na způsob čínských pranýřů. Břevno je připoutáno ke zdi dlouhým řetězem, který dovoluje zajatci se pohybovat, ale jen v omezeném prostoru. Je noc.

Scéna první

Georges, pak Jehan

(Georges velmi nepohodlně klíme, zamčen v pranýři. Za scénou se ozve táhlé troubení. Georges se probudí a nemůže se dopočítat na prstech, kolik je hodin, protože troubení neustává a blíží se. Jehan vstoupí, zachumlán v ponocenském úboru, s halapartnou, se dvěma lesními rohy a čutorou. Zatroubí na každý roh zvlášť, pak se napije z čutory. Georges doprovází každý jeho lok tím, že imituje troubení. Jehan je tím zmaten, stoupne si pod Georgesa a číhá. Georges na něj plivne shora)

JEHAN

To jsem blázen. Mrzne a prší. To nebývalo před stoletou válkou.

GEORGES

Haló, troubo!

JEHAN

Pozor, někdo provokuje. Když se mi někdo zprotiví, háčkem si ho přitáhnou, sekýrkou ho tnu a halapartnou ho probodnu.

GEORGES

Povídám, troubo ...

JEHAN

(spatří Georgesa)

Podívejme se na nemravu v prkně! Zpustlík přitoulaný! Co na mne křičíš, na úředníka?

GEORGES

Protože špatně troubíte.

JEHAN

Trubte lip!

GEORGES

To jste nějaký ponocný, když budíte lidi pro nic za nic?

JEHAN

A co hodiny, čas? To mám nechat jen tak letět?

GEORGES

Vy máte být zticha až do půlnoci, pak máte zanotit: Chval každý duch Hospodina, a zase být zticha.

JEHAN

Ale na pravém břehu Seiny je ještě letní čas. Starosta to zapomněl zrušit. A teďka poznat, kdy je půlnoc. Teď jsem troubil na mostě pro levý břeh jedenáct, pro pravý břeh dvanáct, to máte jedenáct a dvanáct třiadvacet, čili...

(vítězně)

jedenáct hodin v noci. Jsem ponocný, nebo nejsem ponocný?

GEORGES

(podrážděně)

Jděte troubit jinam, jděte troubit jinam, jo? Já jsem tady celý nedůtklivý!

JEHAN

(prohlíží si pranyř)

To musí být dost nešikovné na spaní.

GEORGES

(vztekle)

Ne, je to pohodlí!

JEHAN

Ale nevypadá to. Ta hlava na tom prkně. Je to nezvyk, co?

GEORGES

Co kdybych vás kopl do hlavy?

JEHAN

Slušně, slušně s úřední osobou!

GEORGES

Já můžu, já jsem na pranyři. Já si to tu hned odpykám.

JEHAN

Já se tady s vámi vůbec nebudu bavit, delikvente!

(Odchází)

GEORGES

Zaplaťpánbůh!

JEHAN

(vrátí se)

Náhodou, když na to přijde, tak tady můžu zůstat taky do rána. A sednu si tu a budu tady. A je mi teplo. A mám einpalecrukavice, boty a rum.

GEORGES

(pro sebe)

Ponocný bývá nemocný.

JEHAN

Co to povídáte o ponocném?

GEORGES

Že bývá často nemocný. To je staré lidové pořekadlo.

JEHAN

(nejistě)

Hm, mně náhodou nic není.

GEORGES

No, ale barvu zrovna nemáte zdravou.

JEHAN

Myslíte? Od čeho by to mohlo být?

GEORGES

(nedbale)

Ledviny, průdušky, příušnice, božec, nátky nebo taky od záděry.

JEHAN

Ježíšmarjá, já je mám!

GEORGES

Říkám, ponocný bývá nemocný!

JEHAN

Jako by se mně dělalo špatně.

GEORGES

No Ježíši! To začíná pěkně, takhle v noci, to se pomoci nedovoláte.

JEHAN

(s hrůzou)

Motá se mi hlava.

GEORGES

Máte závěť? Zaopatřený nejste, co?

JEHAN

(zoufale)

Ale já nechci umřít, já nejsem ještě definitivní!

GEORGES

Chudák vdova. Třeba jsou nějaké děti?

JEHAN

Dítě není, ale má být

GEORGES

Pohrobeček bude chodit na hrobeček.

JEHAN

A prohlídnout by mne někdo nemoh?

GEORGES

Moh...

JEHAN

Ale jestli není pozdě?

GEORGES

To bych poznal.

JEHAN

Vy tomu rozumíte?

GEORGES

A zdali!

JEHAN

(úpěnlivě)

Tak proboha vás prosím. Koukněte se na mne!

(Georges ho prohlíží, ale břevno na krku a nehybné ruce to strašlivě komplikují. Po zoufalých pokusech o proklep dohodnou se, že ho musí Jehan uvolnit. Když jej uvolní)

JEHAN

Vy jste doktor?

GEORGES

(s určitostí)

Ne.

JEHAN

Tak co jste?

GEORGES

Ras.

JEHAN
Putin?

GEORGES
Ne. Ras, antoušek, drnomistr.

JEHAN
(zuřivě)
Jedeš zpátky, lumpe! Takhle ty by ses chtěl dostat z pranýře!
(Zacvakne zase pranýř, ale sám si tam zacvakne jednu ruku, aniž to pozoroval)
To víš, abys mně ty klíče vytrh!
(Odhodí klíče daleko od sebe)

GEORGES
(klidně)
O tom víte, že jsme v tom teď oba?

JEHAN
Co?... Toť se ví!... No ... Jenže já se pustím.

GEORGES
Ale klíče leží támhle!

JEHAN
Tak si pro ně dojdu!
(Učiní pár kroků, ale stržen řetězem, upadne i s Georgesem)
To ale musíte povolit ten řetěz.

GEORGES
Co já bych povoloval řetěz? Já jsem na pranýři, já jsem na svém místě.

JEHAN
Ale já ne. Já jsem ponocný.

GEORGES
Já vím, nemocný. Neměl jste se sem zavírat.

JEHAN
No jo, ale vy jste se chtěl dostat ven.

GEORGES
Chtěl, ale teď už nechci.

JEHAN
(čím dál tím více rozčilený)
Já tu ale nemůžu být. Když mne tady ráno najdou, tak to bude ostuda.

GEORGES
To bude.

JEHAN
No tak, a co mám tedy dělat?

GEORGES
(svrchovaně)
Jo, to já ponocným neradím.

JEHAN
(prosí)
Heleďte, povolte ten řetěz, ať vezmu ty klíče. Ať se dostanu do postele.

GEORGES
Já bych ten řetěz povolil, ale dva v pranýři, dva z pranýře.

JEHAN
Cožpak o to, já bych vás pustil, ale jak si to zodpovím?

GEORGES
Tak dobrou noc.

JEHAN

Počkejte, za co jste, s dovolením, pranýřován?

GEORGES

Za písničku, pane.

JEHAN

Za nemravnou?

GEORGES

Copak za ty se zavírá? Za tu od Villona.

JEHAN

Za tu proti králi?

(Radostně si hvízdne)

To jste měl říci hned, to já vás pustím.

(Georges povolí řetěz, Jehan se dostane ke klíčům, otevře pranýř a oba jsou konečně volni)

JEHAN

Tak vy jste zpíval tu písničku. Tu my si vždycky se ženou notíme doma, když беру žold. Zavřeme okna a pak si ulevíme.

GEORGES

Pojďte si zazpívat!

GEORGES A JEHAN

(střídavě, zprvu nespěle a tiše, čím dále tím silněji si zpívají Villonovu píseň)

Hej, pane králi . . .

Bereme na potaz učené bakaláře

Et item doktory, et item rektory,

Proč jenom chudák trhan patří do žaláře,

Vždyť mezi boháči jsou taky potvory.

Kdyby nás chudáky lépe znal Pan král,

Snad by nám odpověď dal.

Refrén:

Hej, pane králi, nebuď líný,

Vem hadry a jdi mezi lid!

Poznáš, co je živořit z dřiny,

Uvidíš za den tolik špíny,

Do smrti nebudeš mít klid.

A vůbec, velkomožní páni,

Přijďte se na nás podívat,

Vy páni, kteří jste tím vinni,

Že bída z lidí lotry činí,

Že vlky z lesů žene hlad.

Myslete si, že jsme jen lůza,

Že se nás nemusíte bát

Jednou však popadne vás hrůza,

Až pod okny vám budem řvát:

Hej, křečkové a bařtipáni,

Je čas, budeme účtovat

Pánové, sami jste tím vinni,

Že bída z lidí vlky činí,

Že nás proti vám vede hlad.

Scéna druhá

Předešlí, Purkmistr

(Purkmistr v košili, s kordem v ruce vstoupí)

JEHAN

(spatří Purkmistra)

Pojď zpívat s námi!

GEORGES

(v ráži)

Ty to neumíš? Pojd', my tě to naučíme.

PURKMISTR

Co je to za pořádek?

JEHAN

Vid', to je legrace?

GEORGES

Honem, pojd' zpívat, děduro.

PURKMISTR

Tohle se tu děje? Takový je tady pořádek? Pak se nemá krást! Pak má být spokojenost mezi lidem!

JEHAN

(stále nerozumí)

Vždyť o tom zpíváme, člověče. To jsou nějaké poměry?

PURKMISTR

Já jsem byl okraden! Mne vyloupili.

GEORGES

Tebe okradli? Tak to ukrad purkmistr!

PURKMISTR

Lumpové, zbojníci! Stráž, Stráž!!

JEHAN

On volá stráž! Na koho to voláš?

PURKMISTR

Na vás, lumpe!

JEHAN

Tak ty budeš na mne volat stráž, na městského ponocného? To se mně tedy ještě nestalo, a že už to dělám ...
tejden.

GEORGES

(k Purkmistrovi)

To je, panáčku, úřední osoba.

PURKMISTR

Lumpové! Lůzo! Já jsem purkmistr!

JEHAN

Blázen v košili. Purkmistr spí doma, má tam ženskou.

GEORGES

A peníze pod polštářem! Ten se nehne z domova.

JEHAN

To ví celé město, kdo je to purkmistr.

PURKMISTR

Zatýkám vás oba.

GEORGES

Ponocný, co tomu říkaj?

JEHAN

No, to je šprým, a špatný.

PURKMISTR

Vzdejte se oba!

(Napřáhne na Jehana kord)

JEHAN

To je finta! Pozor, na to jsme se učili v kursu pro ponocné protifintu.

(Uchopí halapartnu)

Pozor, dědku!

(Tlačí halapartnou na Purkmistrův kord a přímáčkne Purkmistra k zemi)

GEORGES

Košilátý, drž se!

PURKMISTR

(na zemi)

Smilování!

JEHAN

Smilování jsme se v kursu neučili.

GEORGES

Já bych ho dal na pranýř.

JEHAN

Tak to je hotová věc.

(Jehan a Georges zavřou Purkmistra do pranýře)

PURKMISTR

(řve)

Zrada, padouši! To zaplatíte krkem!

JEHAN

(žene ho halapartnou po schodech nahoru)

Jedeš na hanbu! Košilátý dědku. Nemrava, asi sháněl holky.

(Zarazí se)

Proboha, kolik může být hodin? Já zapomněl troubit

GEORGES

No, to bude půlnoc.

JEHAN

(nastavuje Purkmistrovi roh k ústům)

Nemrava to odtroubí. Dvanáctkrát, slyšíš?

GEORGES

Trub, nebo tě píchnem.

(Ohrožuje ho kordem)

(Purkmistr, bez sebe vztekem, troubí)

Scéna třetí

Předeshlí, Villon, Žebračka, Vykladačka, Nuzák

(Všichni se scházejí na Purkmistrovo troubení, poznávají Purkmistra a smějí se)

JEHAN

(k přichozím)

To je figurka nemravná. Takhle lítá v noci po Paříži.

VILLON

Kdo proved tenhle geniální kousek?

GEORGES

My.

VILLON

(směje se)

Za to bych vás chtěl do své tlupy. Tohleto provést purkmistrovi!

GEORGES

(k Jehanovi)

Slyšíte, to je purkma!

JEHAN

To je vážně purkmistr?

VŠICHNI

No ovšem.

JEHAN

(po chvíli)

A at'.

GEORGES

At' má jednu, co mu patří.

JEHAN

Je to má poslední úřední moc. Kdo si chce píchnout?

(Podává lidem halapartnu)

VILLON

Nu, pane purkmistře. Na pranýři už jste, tak můžete zpívat hned s námi.

VŠICHNI

(zpívají zuřivému Purkmistrovi)

Hej, křečkové a bařtipáni,

Je čas, budeme účtovat!

Pánové, sami jste tím vinni,

Že bída z lidí vlky činí,

Že nás proti vám vede hlad!

Opona

OBRAZ SEDMÝ

SLOVO DÁ SLOVO

Před oponou

Georges a Jehan vyjdou před oponu

JEHAN

Pane, já jsem vám to nechtěl v ději říkat, ale vy jste mi nějak povědomý. Neznáme my se?

GEORGES

Ale, pane, zrovna jsem vám chtěl říct totéž. Já v tom patnáctém století nechtěl kazit iluzi. Ale taky vás odněkud znám. Nehráli my jsme už někdy spolu?

JEHAN

Namouduši, vždyť to jste vy! Mně to bylo hned nápadné: na pranýři za písničku!

GEORGES

Ale ovšem! Vždyť na pranýři jsme přece oba pořád sousedí. Kde jste byl celou dobu?

JEHAN

Pane, já byl v Rusku, teďka jezdím po venkově s cyklem zhnusených přednášek. Mám za to slušné peníze. Dvě stě marek za jednu přednášku.

GEORGES

To vám to posílají z říše?

JEHAN

Ne, oni tady mají expozitury.

GEORGES

Řekněte mi, pane, upřímné slovo. Jak to v tom Rusku vypadá? Hrůza, vidíte, doufám?

JEHAN

Můžete být klidný. Něco strašlivého.

GEORGES

To rád slyším. Bída, hlad, co?

JEHAN

Něco mnohem horšího, pane. Faleš! Přetvářka. Představte si, děti zdravé, nařvané, lidi naobědvaní, silní, růžolíci, jen aby se zdálo, že se mají dobře.

GEORGES

Podívejte se na to! Tak oni nakonec, aby to vypadalo před cizinci jako blahobyť, dají těm lidem najíst!

JEHAN

Ovšem! A já myslel, že aspoň když přijdou domů, ti tlustí lidé splasknou. Ne! Jsou tlustí dál, tu přetvářku ženou až do domů! Teror, zkrátka.

GEORGES

O těchhle podvodech už jsem slyšel. Oni prý to ženou tak daleko, že ani netrpí nezaměstnanost Prý: pracuj, ať chceš nebo ne, a dostaneš za to peníze, ať chceš nebo ne! Správně jste řekl: teror!

JEHAN

A to vám řeknu, lidi jsou z toho režimu zoufalí. Kdekdo se chce sprovodit ze světa — ale kdepak, ani sebevraždy se tam netrpí.

GEORGES

Já vím: ti ubožáci, co se chtějí vrhnout z věže do propasti, aby všemu učinili konec, a oni jim, bezcitové, přidělají na záda padák, jen aby se nemohli zabít.

JEHAN

A nejhorší na tom je, že ten padák se otevře. Ne že by dali vydělat takovému ubohému dodavateli, aby jim dodal špatné padáky.

GEORGES

Je to hrůza. Ale snad člověk nemá ztrácet naději. Já si pořád ještě myslím, že ten ujařmený lid se tam jednou probudí a setřese tu porobu blahobyti.

JEHAN

Doufejme, doufejme. Možná, že nějaký ten car se přece jen zase najde a bude to tam možno zase krásně všechno zanedbat.

GEORGES

Jen neztrácet naději. Hezky s optimismem hledět budoucnosti vstříc a nic se nebát.

GEORGES A JEHAN

(zpívají)

Rumba potopa

Byli kdysi dnové, kdy i praotec Noe se bál:

Už se sem nic nevejde, tohleto přece nejde dál.

Jestli teďka potopa nepřestane,

Ani medák naživu nezůstane.

Jak vyhlížel holuby, plnovous mu z paluby vlál.

I. refrén:

Táhne mu myslí, že se mu zkřížili sysli,

Že jsou to prachšpatné časy,

Že se mu asi smíchaj rasy.

Minulý čtvrtek navštívil žirafu krtek

A toho velkého hada má velice slepice ráda.

Rozčileně chodí po palubě lodi, nepřestává světu lát,

Až racek chechtavý klovne ho do hlavy,

Pustě se mu začne smát:

Hej, starý pane, každá potopa přestane,

Ono to tak nezůstane,

A pak se teprv budeme smát.

Dneska není Noe, však zato špatní dnové jsou dál,

Zas aby se potopy obyvatel Evropy bál.

Jestliže tahle potopa nastane,

Ani noha v Evropě nezůstane,

Holubice z Ženevy, zdá se, cestu že neví dál.

II. refrén:

Táhne nám myslí, abychom v tom takhle zkysli,

Chraňme se těch špatných časů,

Aby nám chtěli čistit rasu.
Bylo by mukou, zdravít se jen pravou rukou
A na pouhý pokyn shůry
Pálit plně fůry kultury.
My se ještě přeci takovýchhle věcí nemusíme tolik bát.
Ať si kdo chce brousí zuby nebo fousy, můžeme mu zazpívat:
Hej, mladý pane, i ta potopa přestane,
Ono to tak nezůstane
A potom my se budeme smát.

OBRAZ OSMÝ

VŠE KAM PATŘÍ

V taverně U šišky. Špinavá krčma s masívními dveřmi na ulici v pozadí. Začouzený krb, v němž visí měděný kotlík. Při otevření opony jsou opřeni u nálevního pultu Filip a Žebračka. Šenkýřka nalévá klimající a podroušené Žebračce.

Scéna první

Šenkýřka, Žebračka, Filip, Georges, Jehan

(Georges a Jehan se smíchem vstoupí)

JEHAN

(ke všem)

Máme jednu zítřejší novinku. Ranní vydání! Starostu okradli a teď mrzne na pranýři!

ŠENKÝŘKA

To mu přejú. A víte to jistě, že se to stalo? Nepřebrali jste?

GEORGES

Paní, vždyť mne vystřídal. A za to vám ručím, že tam teplo není. Dejte nám něco pro zahřátí!

JEHAN

Kořalku, ale vychlazenou. Ta lip hřeje.

FILIP

Říkáte, že purkmistra okradli? A ví se, kdo to byl?

GEORGES

Ten je někde za horami. Vždyť ho ten dědek sháněl po celém městě v košili.

JEHAN

Já bych se vsadil, že zloděje nenajdou.

FILIP

(se směje)

To bych se vsadil taky.

GEORGES

Pak se nemusíme sázet

ŠENKÝŘKA

Jde-li vám o sázení, tak si zahrajte v kostky.

FILIP

Prosím, jestli páni chtějí?

JEHAN

No, já bych si zahrál.

GEORGES

Pročpak ne, vrhcáby jsou věc dobrá.

FILIP

Ale já hraju vysoko.

JEHAN

Budeme hrát dva.

(Ke Georgesovi)

Máte peníze?

GEORGES

No, nějaký zlat'ák by byl.

JEHAN

Tak prosím, my jdeme na holport

FILIP

Zlat'ák.

(Sází peníze na stůl a vrhá kostky, které zatím Šenkýřka přinesla)

(Georges sází také zlat'ák)

JEHAN

Každý hází jednou. Vy jednou a my dva také každý jednou a to naše se sečte ...

GEORGES

(k Jehanovi)

... to už by byla smůla, aby nám to nedělalo víc!

FILIP

Počkejte, když vy házíte dvakrát, já budu také házet dvakrát.

JEHAN

Jak to, jste vy dva? Házíte jednou!

FILIP

To bych byl ale v nevýhodě.

GEORGES

O to nám právě běží, chytráku.

JEHAN

(ke Georgesovi)

To se neříká!

(K Filipovi)

On si myslí, že bychom hráli podle vlašského způsobu „na přesilu“.

FILIP

Nic! Každá strana hází jednou!

GEORGES

Dobře, ale je to škoda.

FILIP

(hází)

Čtyři!

JEHAN

(se směje)

Čtyři! To hodím víc na smrtelné posteli uchem!

(Hodí)

Prosím, devět. A jde se domů.

GEORGES

(shrabuje výhru)

Platit!

FILIP

Počkejte. Sázím ještě čtyři zlat'áky.

(Sází)

JEHAN

(ke Georgesovi)

Máte ještě? Tady jsou dva.

GEORGES

(vyplácí na stůl)

Jedeme dále močálem černým kolem bílých skal.

JEHAN

(bere Filipovi kostky)

Hází ten, kdo vyhrál!

GEORGES

(křičí)

Rozumíte, ten, kdo vyhrá, hází! Víme?

FILIP

Dobře, já nic neříkám.

GEORGES

(k Jehanovi)

Musíme na něj řvát, aby byl popletený.

(Hází)

Sedm! To je málo, to neplatí. Měl házet on!

(Dává kostky Jehanovi)

FILIP

Jak to? To vaše platí!

JEHAN

(míchá kostky)

To jeho neplatí. Já mám házet

FILIP

To platí!

GEORGES

Neplatí!

JEHAN

Starší má právo házet znova. To jeho neplatí.

(Hodí)

Čtyři. — To jeho platí. Měli jsme sedm.

GEORGES

Ne. Sedm a čtyři: měli jsme jedenáct.

FILIP

(vytasí dýku a hrozivěji zabodne do stolu)

Měli jste sedm!

JEHAN

(smířlivě)

Měli jsme sedm. Já jsem nevěděl, že hrajeme s nožem.

FILIP

(míchá a hází)

Sedm!

GEORGES

To je plichta. Rozdělíme bank.

FILIP

(zadrží ho)

Ne, když je plichta, zdvojnásobí se sázka. Je tam osm, já dám osm, vy taky osm.

GEORGES

My jsme dva, tak dáme jenom čtyři.

FILIP

Dejte tam osm!

(Georges vkládá peníze)

JEHAN

(počítá, co je na stole)

Osm, šestnáct, jedenadvacet. Je tam o tři víc.

(Vrací tři zlatky Georgesovi, který je schovává)

FILIP

Jak to? Jak to?!

JEHAN

Ovšem, třikrát osm dvacet jedna! Je tam o tři víc!

GEORGES

Samo sebou! Třikrát osm dvacet jedna!

FILIP

A jo! Dobře.

JEHAN

(ke Georgesovi)

Vidíte, že to jde.

FILIP

(hází)

Dvanáct, aha!

GEORGES

(hází)

Taky dvanáct, zase plichta.

JEHAN

Zdvojnásobit sázku!

FILIP

Ne, to bychom hráli do rána. Sázím sto dukátů.

(Hodí na stůl váček peněz)

GEORGES

Ať to lítá, kam to lítá. Tady je všechno, co mám.

(Vysype na stůl obsah svého váčku)

JEHAN

(počítá)

To máme dvacet, třicet, šestatřicet. Šestatřicet a kolik je sto? Šestatřicet a halapartna a dva rohy je sto.

FILIP

To už nemáte peníze?

GEORGES

Ten že nemá peníze? Vždyť je státní úředník!

JEHAN

Ty věci jsou erární, tak je musím vyplatit.

FILIP

Dobrá.

(Hází)

Devět!

JEHAN

(hází)

Hrome, zase devět

FILIP

Sázím dvě stě dukátů!

(Hodí dva váčky na stůl)

GEORGES

Tak dám všanc rasovnu. Je tam jeden ratlík.

JEHAN

A já přidám ponocenskou lucernu. Kdo hází?

GEORGES

Já.

(Hází)

Tři! Rasovna je pryč.

FILIP

(se směje a hází)

Taky tři! — Rozdělíme to, ne?

JEHAN

Ne, prve jsme chtěli dělit my, to vy jste nechtěl. Hraje se dál.

FILIP

Už nemáte peníze!

JEHAN

A co tohle?

(Hodí na stůl svazek ohromných klíčů)

FILIP

Od čeho je to?

JEHAN

Tenhle je například od záložny.

FILIP

Od pokladny?

JEHAN

Tenhleten je od pokladny, ale hodí se taky ke stolu ředitele. Filip

Tak dobrá, já vsadím ještě tenhle pohár.

(Postaví na stůl Purkmistrův pohár a hází)

Cha, cha, sedmnáct!

(Jehan a Georges dlouho míchají a pak házejí)

GEORGES

Osmnáct! Vyhráli!

FILIP

(vyskočí)

Lumpové, hráli jste falešně!

JEHAN

Berte peníze, já ho budu držet.

(Popadne Filipa)

FILIP

(se brání)

Ten poslední hod neplatí. Ještě jednou házet!

GEORGES

(sbírá peníze a pohár se stolu)

Moh byste ho pustit Už to mám inkasováno, a ven!

(Utekou na ulici)

FILIP

(se vyprošťuje ze stoličky, pod kterou ho Jehan nacpal)

To je zlodějna! Ti chlapi hráli falešně!

(Chce běžet za nimi)

ŽEBRAČKA

(se probudí)

Nehraj, neprohraješ.

FILIP

Mlč, babo, nebo ...

(Ožene se po ní)

Scéna druhá

Předešlí, Kateřina

(Kateřina vstoupí a takřka se srazí s Filipem)

KATEŘINA

Co je, Filipe?

FILIP

Kateřino, co tady děláš?

KATEŘINA

Co ty tu děláš?

FILIP

Já jsem trochu hrál. Co tady chceš?

KATEŘINA

Kde máš peníze?

FILIP

Co je ti do toho?

KATEŘINA

Prohráls. Zase to všechno prohráls, lumpe.

FILIP

Nech si svoje rozumy a řekni, za kým tu couráš?

KATEŘINA

(tíše)

Hlupáku. Tady jsou k vydělání peníze.

FILIP

(překvapen)

Tady? Zrovna tady?

KATEŘINA

Mám tu schůzku s Villonem. Purkmistrovi jsem namluvila, že ho vyloupil on.

FILIP

Hrome, ten v tom lítá! A co ten kšeft?

KATEŘINA

To je právě ten kšeft. Když ho dostaneme do kriminálu, dá purkmistr hezkých pár zlatáků. Jde jen o to, abych ho k něčemu dohnala.

FILIP

Nesmysl. Vykradl purkmistra. To stačí. Zdrž ho tu, než se vrátím s prévôtem.

(Odběhne)

Scéna třetí

Předešlí bez Filipa, pak Vykladačka

ŽEBRAČKA

(ke Kateřině)

Do tebe taky, holka, vidím jak do té sklenice.

(Vykladačka vstoupí a hřeje se u krbu)

ŠENKÝŘKA

(která odskočila vedle, se vrací a nese Kateřině nápoj)

Copak ti tu, Kačenko, naše bába věští?

VYKLADAČKA

Neplet' se mně, bábo, do řemesla, na věštění jsem tu já.

(Ke Kateřině)

Ukažte ruku, já vám něco přečtu.

KATEŘINA

(odtrhne ruku)

Za nic na světě, na zítřek je vždycky dost času!

VYKLADAČKA

Šenkýřko, nalej mně, budu ti číst z ruky.

ŠENKÝŘKA

Ty už ses mi načetla těch úspěchů, a pořád nejsem vdaná a hospodu mám prázdnou.

ŽEBRAČKA

Vždyť jsou to třesky plesky. Podívej já: těch mužských, co jsem měla, a dlaň je pořád prázdná.

(Bez znatelného přechodu recituje Villonovu báseň)

Balada někdejší krásné zbrojmistrové

Vždyť moc já měla nad písaři

Od pánaboha samého

A nad knězi a nad kramáři.

Nebylo tenkrát mužského,

Abych nemohla každého

Si kolem prstu omotat,

Jen vybylo-li na něho,

Co ani pes by nechtěl brát

Co pánů jsem já, hloupá husa,

Ze samé lásky oslyšela,

To pro jednoho miliusa,

Anžto tak ráda jsem ho měla,

Ať s jinými jsem vyváděla.

Ten surovec mé srdce měl.

Ach, co jsem pro něj vytrpěla.

A on jen prachy na mně chtěl.

Umřel, už je to třicet let,

Já, stará rachota, tu zbyla;

A když se takhle dívám zpět,

Čím teďka jsem a čím jsem byla,

Tak jsem se tuze proměnila.

Když se tak vidím celá nahá,

Jsem kost a kůže, mrcha shnilá,

Až je mi mdlo: smrt na mne sahá.

KATEŘINA

(s lítostí)

Kde je to čelo běloučké,

Vyduté obočí, blond vlasy,

ŽEBRAČKA

Kde ohnivé ty oči mé,

Kterými, když jsem zmanula si,

Já každíčkého nabrkla si?

ŠENKÝŘKA

Kde důlek v bradě, pěkná ouška,

Nosánek vyzývavé krásy,

Kde tvář a pusa červeňoučká?

VYKLADAČKA

Kde útlé paže, ramínka,

Kde ruce s prsty hladícími.

KATEŘINA

Solidní pevná stehýnka,

Kde tajle s boky stvořenými

Chlubit se v lásce vítězstvími,

ŠENKÝŘKA

Kde prsíčka, dvě kuřátka,

ŽEBRAČKA

Kde nožky mé a mezi nimi

Ta roztomilá zahrádka?

KATEŘINA

To čelo samou vrásku má,

ŽEBRAČKA

Ted' zbělel řid'ounek můj vlas,

Obočí moje pelichá,

Mžourají oči, oheň zhas;

VYKLADAČKA

Tvář zvadlá, nakřápnutý hlas,

Nos bambula a schlíplé boltce,

KATEŘINA

Tohleto zbylo ze všech krás,

Co záviděli mladé holce.

ŠENKÝŘKA

Takhle se končí lidská krása.

ŽEBRAČKA

Denně se hrbím víc a více.

Ruce mám bez krve a bez masa,

Boky se třesou viklajíce,

Prsa se tratí scvrkajíce,

Stehna, dřív zlatý poklad můj,

Jsou skvrnitá jak jaternice,

A moje zahrádka?

KATEŘINA, VYKLADAČKA, ŠENKÝŘKA

No, fuj!

VŠECHNY

Tak staré kurvy mezi sebou

My svého mládí želíme,

Jsme v chumlu, když nás hnáty zebou,

A v kamínkách si topíme

A na bobku tam dřepíme.

A někdy leckterá z nás řekne:

ŽEBRAČKA

Jo, světa běh tu vidíme ...

A jednou byly jsme tak pěkné.

Scéna čtvrtá

Předešlé, Villon

(Villon vstoupí. Ženské se stáhly kolem krbu, Villon je sám v popředí s Kateřinou)

VILLON

Kateřino, vy už jste tady?

KATEŘINA

A hezkou chvíli.

VILLON

A co slavnostní večeře?

KATEŘINA

To byla nuda.

(Mazlivě)

A pak, myslela jsem na vás.

VILLON

(jí políbí ruku)

Pila jste na moje zdraví?

KATEŘINA

A na vaše oči.

VILLON

A na naši lásku?

(Kateřina mlčí)

VILLON

Na tu budem pít spolu. Ale ne zde. Pojd'te. Kateřina

(zadrží ho)

Ne, zůstaneme tady.

VILLON

Ne, v tomhle hampejzu vás nerad vidím.

KATEŘINA

(rozmarně)

A mne to tak baví. Šenkýřko, víno!

VILLON

Ne, žádné víno! Zde není místo pro slova lásky. Kateřino, bydlím v podkroví, je to blíž hvězdám. Pojd'te!

(Odvádí Kateřinu)

Scéna pátá

Předešli, Filip

FILIP

(vstoupí)

No, mistře Villone, jako na zavalanou vás potkávám!

VILLON

(rozmrzele)

Nemám čas, mistře Filipe.

FILIP

Jen na pár slov!

(Odtáhne Villona do koutka a dává znamení Kateřině. Kateřina se vytratí)

Dobře jste to vyved s tím purkmistrem, ale to necháme. Kolik mi dáte, když vás neprozradím?

VILLON

Co žvaníte?

FILIP

Vyloupil jste purkmistra.

VILLON

(s úsměvem)

Ten pohár? To byl honorář.

FILIP

Ne pohár, dukáty.

VILLON

Jste opilý.

FILIP

(hrubě)

Viděl jsem tě, když ses vracel.

VILLON

Ještě slovo a vyrazím s vámi dveře!

FILIP

(drze)

Kolik mi dáš, když budu mlčet?

VILLON

Nejdřív pár pohlavků!

(Vrhne se na Filipa, ženské příběhnou a rvou je od sebe)

FILIP

Mně je to jedno, budeš stejně viset!

VILLON

Ty zpustlý kleriku!

ŠENKÝŘKA

Vyříd'te si to venku!

ŽEBRAČKA

Hráči a rváči. Je to jedna banda.

Scéna šestá

Předešlí, Georges, Jehan, Nuzák

(Všichni vběhnou)

NUZÁK

Pozor všichni! Biřicové obklíčili hospodu.

JEHAN

(důležitě)

Já jediný, že jsem ponocný, tak mne sem pustili.

(Všichni ztichnou)

VILLON

(k Filipovi)

Tak takhle ty na mne? Se mi zdá, že víš nejlíp, kdo purkmistra vyloupil.

FILIP

(se směje)

Já, který nemám ani groš. Prohledej si mne!

GEORGES

Momentik. Pán vskutku ani groše nemá. Ale měl toho slušně.

(Vyndává váčky s penězi)

To všechno prohrál.

JEHAN

(vytahuje pohár)

A ještě tohle.

VILLON

(spatřít pohár)

Co? Kde je Kateřina?

ŠENKÝŘKA

Dobře, že se ztratila.

VILLON

(začíná chápat)

A to se mi to nelíbí.

JEHAN

A mně taky ne. Peníze jsou kradené ...

GEORGES

...s tím by byla opletačka. Vracíme původnímu zloději.

VILLON

Počkejte, mistře Filipe, když já jsem tedy loupil, když jste mne viděl, a je-li na mne zatykač, pak jsou ty peníze moje.

(Vezme váčky i pohár od Georgesa a Jehana)

A ven, lumpe!

(Vyráží ho ze dveří)

(Všichni se smějí)

Scéna sedmá

Předešlí, Prévôt

PRÉVÔT

(vstoupí, všechno ztichne)

Nerušte se v zábavě, já tu ještě nejsem.

(K Villonovi, důvěrně)

Mistře Františku, abyste tomu rozuměl, já vás mám přijít zatknout. Ještě tu ale nejsem úředně.

(Ukazuje na břicho, na němž má ornamentálně vyšitý plán Paříže)

Podívejte se, tadyhle jsme, tudymandle, takhlenonc a i tuto to mám obklíčené. No, jste v tom. Ale někdy vidím, někdy nevidím. Počkejte, názorně.

VILLON

(ukazuje na stůl, kde leží peníze)

Já rozumím. Peníze vidíte.

PRÉVÔT

Právě. Když například vidím peníze, tak víc už nemohu vidět nic. A kdybyste snad nerozuměl

(nakloní se k němu)

je vás tady ... no, hodně, tak za každého padesát dukátů. Já myslím, že to je dost.

VILLON

Račte si posloužit.

PRÉVÔT

(odnáší peníze)

Tak je to v pořádku. Moment.

(Odejde, zavře za sebou, ale hned bouchá zvenku na dveře. Za scénou)

Jménem Jeho Milosti královské otevřte!

(Dveře se rozlétnou a objeví se Prévôt v lese napřažených halaparten; úředně)

Nikdo tady není!

(Zašklebí se významně, obrátí se a zavelí)

Rozchod!

(Odejde)

JEHAN

Tak prosím, ty peníze už jsme měli v kapse.

GEORGES

Jo, to je oběživo.

VŠICHNI

(se smějí a zpívají seskupeni kolem Villona)

Hej, pane králi . . .

Hej, pane králi, nebuď líný,

Vem hadry a jdi mezi lid!

Poznáš, co je živořit z dřiny,

Uvidíš za den tolik špíny,

Do smrti nebudeš mít klid.

A vůbec, velkomožní páni,

Přijďte se na nás podívat,

Vy páni, kteří jste tím vinni,

Že bída z lidí lotry činí,

Že vlky z lesů žene hlad.

Myslete si, že jsme jen lůza,

Že se nás nemusíte bát.
Jednou však popadne vás hrůza,
Až pod okny vám budem rvát:
Hej, křečkové a bařtipáni,
Je čas, budeme účtovat.
Pánové, sami jste tím vinni,
Že bída z lidí vlky činí,
Že nás proti vám vede hlad.

Opona

Konec prvního dílu

DÍL DRUHÝ

OBRAZ DEVÁTÝ

JE S TÍM HLÍDÁNÍ

*U Purkmistra. Místnost, která celou svou měšťanskou spořádaností ukazuje na majitele praktického a peněz milovného. Uzamčené skříň-
ně dýší pečlivě chovaným majetkem, důkladné závory uzavírají přístup pobertům, vzduchu a myšlence.*

Purkmistr, Prévôt

(Purkmistr sedí u stolu, má hlavu pod pokrývkou a inhaluje)

PRÉVÔT

(vstoupí, v ruce má stočený pergamen)

Promiňte, osobo, je tu pan purkmistr?

PURKMISTR

(pod pokrývkou)

Je-

PRÉVÔT

To není, osobo, žádná odpověď.

PURKMISTR

(nevrle)

Purkmistr nemá čas.

PRÉVÔT

Však on si pro mne čas udělá.

PURKMISTR

Co si myslíte, pane?

(Odhodí pokrývku, z níž se vyvalí pára, stoupající z nádoby na stole)

Božínku, to jste vy, pane kolego?

PRÉVÔT

(žoviálně)

Ale, jéminku, pan purkmistr sám!

PURKMISTR

Já se léčím, vždyť jsem celý nastydlý!

PRÉVÔT

No jo, na tom pranýři. Muselo vás to profouknout

PURKMISTR

(starostlivě)

Řekněte, pane kolego, mluví se o tom hodně?

PRÉVÔT

No dost

PURKMISTR

Hm. To je ostuda ...

PRÉVÔT

A neštěstí. Přece jenom purkmistr, hlava města, na pranýři, ono je to ošemetné.

PURKMISTR

Notabene v noční košili.

PRÉVÔT

(s účastí)

Dejte pokoj! To jsem ani nevěděl. A prý vás okradli?

PURKMISTR

To bych prosil! A prosím vás, pátrali jste v té věci?

PRÉVÔT

Bez prodlení. Všechno jsme obklíčili, ale nikdo tam nebyl. Ale všechno vám snad neukradli?

PURKMISTR

(kýchá)

No, něco mám ještě ulité.

(Kýchne)

PRÉVÔT

Pozdrav pánbůh! Budeme to potřebovat

PURKMISTR

(vyskočí)

Co?

PRÉVÔT

Píše mně královský výběrčí daní.

PURKMISTR

Vždyť s ním mám vyjednáno, že nic neplatím.

PRÉVÔT

O daně nejde. Tady mi píše.

(Rozbalí pergamen a čte)

Vysoce vážený pane a kolego, královský prévôte města Paříže a věznice Chateletské...

(K Purkmistrovi)

To je čistě zdvořilostní úvod, ale dál říká ...

(čte)

Věc se má totiž tak. Mám být pověšen, protože král potřebuje peníze.

PURKMISTR

Jak to?

PRÉVÔT

Počkejte, to hned vysvětluje,

(čte)

Tak mne král odsoudil k smrti a hned mi prodal milost A jelikož, co jsem z daní defraudoval, jsem již bohužel investoval...

PURKMISTR

... probendil.

PRÉVÔT

... píše investoval...

(čte dál)

... obracím se na vás o výpomoc. Byl bych vám neobyčejně zavázán, vážený příteli, kdybyste mi laskavě poslal deset tisíc dukátů. V případě, že by vám to nebylo možno, dám vás oběsit. Doufáje, že tento dopis si nebudete

vykládat jako vyděračství, trvám ve středověké účtě zcela váš ...

(k Purkmistrovi)

To už je podpis.

PURKMISTR

A co ode mne chcete?

PRÉVÔT

O tom je tady douška,

(čte)

Jestliže něco víte na purkmistra, jako že jo, tak ať vám na to něco přidá, nebo ho dejte zavřít.

PURKMISTR

A víte něco na mne?

PRÉVÔT

S těmi parcelami.

PURKMISTR

Richtig!

(Věcně)

Tak já vám na to přidám. Prosím vás, zavřel byste oči?

PRÉVÔT

Samo sebou.

(Křečovitě zavře oči)

PURKMISTR

(vytáhne z úkrytu měšec, přičemž Prévôt se tajně dívá, a pak mu jej odevzdává)

Jsou to ale poměry, pane kolego.

PRÉVÔT

(bere peníze)

Neudržitelné, pane kolego. Já nevím, kam to povede.

PURKMISTR

A v takových těžkých dobách se najdou syčáci, kteří ještě bouří lid. — Jako ten Villon s tou písničkou.

PRÉVÔT

To se nemá trpět

PURKMISTR

Buďte bez starosti. Já čekám jenom na záminku. Když si nedá říci, ať visí.

PRÉVÔT

Docela správně. Musí být účta k majetku. Takhle aby se člověk třás o každý groš.

PURKMISTR

Podívejte se, jak jsem hubený, celé noci nespím.

PRÉVÔT

To nebude od toho! Já se třikrát za noc jdu podívat do truhlice, spím jako na trní, a tloustnu.

PURKMISTR

(důvěrně)

Prosím vás, taky račte tak lpět na penězích?

PRÉVÔT

(s přesvědčením)

Velmi. On ten lesk těch zlatých mincí tak pěkně dovádí.

PURKMISTR

(souhlasí)

Při svíčke, vidíte! Ale stříbro je taky krása.

PRÉVÔT

(s nadšením)

Pane, a měď, když je jí hodně?

(Libuje si)

Ihm!

PURKMISTR

Jako drobné? Jéje! Vůbec platidlo.

PRÉVÔT

Jenže je s tím hlídání a starosti. Ale já říkám,

(u vytržení)

jednou lidstvo vyspěje, budou tady instituce: banky, záložny, pojišťovny, burza, akcie, kupóny, lombardizace papírů. Papíry půjdou nahoru, papíry půjdou dolů, a to je koupíte! Pak počkáte, až budou nahoře, to je prodáte! Tomu druhému jdou papíry dolů, počkat, počkat, šlápnout mu na krk! Všechno mu sebrat! Nikoho nešetřit!

Všechno je vaše, ale nic u sebe nemáte. Kapsy jsou prázdné, hledej, chudáku ...

(Dělá dlouhý nos)

Tůhle! Nic nenajdeš. Všechno je v bance. Takhle sedím, žádné starosti nemám a kapitál mi roste ...

(Snivě)

Tak jednou lidstvo vyspěje-

PURKMISTR

(s obdivem)

To jsem ani nevěděl, jaký vy jste pokrokář!

Opona

OBRAZ DESÁTÝ

SVĚT NARUBY

Před oponou

Georges a Jehan vyjdou před oponu

JEHAN

Má pravdu ten snílek s tím jasnovidectvím. Já mám moc rád tohle prorokování, okultismus, hypnózu, mesmerismus a vůbec vědy exaktní.

GEORGES

To si myslím, pane. Vzdělání, to je svůdná věc. Ušlechtilá.

JEHAN

Taky jsem slyšel. Takhle známí mi moc horovali pro vědy.

GEORGES

Jako vědy? Panečku, učenost... náramné! Takový Flammarion, znáte?

JEHAN

Co to?

GEORGES

To je vědec, který vám například řekne, že vzdálenost Měsíce od Země, tu kolikrát urazí za svůj život pěšky průměrný venkovský listonoš.

JEHAN

Podívejte se, tak ono je tam poštovní spojení!

GEORGES

Prosím vás! — Co ti lidé všechno nevymyslí!

JEHAN

To máte jako ten atom, co tuhle rozbili.

GEORGES

A kde se to stalo?

JEHAN

Počkejte, v Americe, myslím, rozbili atom.

GEORGES

A komu to udělali?

JEHAN

Sami sobě. To byl jejich.

GEORGES

Aha, asi jej měli pojištěný.

JEHAN

Ale ne, profesori nějací na univerzitě.

GEORGES

Prosím, tak už i profesori na univerzitě jsou takhle zvrhlí. Jen když to může něco rozmlátit — A mezi námi, pane, co to je, atom?

JEHAN

... to je...jak bych vám to řekl... malá část hmoty.

GEORGES

Tak řeknu kousek.

JEHAN

To je menší. Kousínek, ždíbeček. Kousek, to je molekula.

GEORGES

Dobře, ale proč se ten kousínek rozbíjí?

JEHAN

To máte tak: vesmír, ne? To je jako... třeba Slunce, že ano. Ekliptika, to je kolem dokola, a teď se to tedy točí... to se rozumí ve velkém a jaksí, oni mysleli, že to jde donekonečna. No, a totéž v malém. Rozumějte: přijde Einstein a řekne: To se neví, jestli to někde nemá konec, a co, jaképak Slunce, v tom atomu to je zase tak, jenže malinkaté, no, a to Slunce malinké, když se rozbije ...

GEORGES

... tak je tma. Teď je mi to úplně jasné.

JEHAN

Ale to není všechno. Ten atom když rozbijete, tak je z toho najednou něco jiného. Prvek, víte.

GEORGES

Nevím.

JEHAN

Prvek, to je, když se něco nemění. Rozumíte, člověk není prvek, ale třeba linoleum ...

GEORGES

... to je praktická věc.

JEHAN

A prvek k tomu. No, a teď máte možnost třeba rozbít atom a místo toho, co tam bylo, je najednou něco jiného. Víte? Zlato třeba: rozbijete olovo a je z toho zlato.

GEORGES

To vám tedy povím, že až tohle půjde dělat šmahem, že to bude pěkná věc. To bude zlato najednou jako dnes železo, a třeba zrovna železo bude hrozně drahé.

JEHAN

Ano. Do rána budou všechny koleje vykradené.

GEORGES

Budou jezdit zlaté lokomotivy. Žádné železnice, zlatnice! A budete-li chtít dámě koupit šperk, půjdete k Rottovi...

JEHAN

... a koupíte jí skobu. Nebo zuby se budou nosit železné, celé rezavé.

GEORGES

To se ale potom s tím zlatem obrátí všechno. Třeba látky. Paní bude volat: Máry, vytřete tu podlahu brokátem! A večerní šaty si dá ušít z lavičnicku.

JEHAN

Prostě svět naruby.

GEORGES

Já vám řeknu, že už je naruby i dnes, bez toho všeho.

GEORGES A JEHAN

(zpívají)

Svět naruby

Celou noc a celý den,
Jako bych měl těžký sen,
Jako bych snil,
Jako bych nežil,
Jako bych sem nepatřil.
Když to není ve snáři,
Ať mi řeknou hvězdáři,
Zdali jen sním
Nebo zdali bdím,
Když naruby svět vidím.

Refrén:

Je to divný svět, divné věci,
Když je pro lidi třeba
Pálit laciné žito v peci,
Aby zdražil chleba.
Je to divný svět, divná láska,
Když se mají dva rádi,
Ale když jim plynová maska
Při líbání vadí.
Divná loď, když nemá vesla,
Divný v bouři klid.
Místo chleba žvýkáme hesla,
Divný blahobyt.
Možná, že to vše pravda není,
Snad je to jenom zlý sen,
Čekám na svoje probuzení,
Čekám na nový den.

OBRAZ JEDENÁCTÝ

CHORÉ SRDCE

U Žebračky. Chudobný brloh s lůžkem ze slámy a hadrů. Místnost je osvětlena jen malým ohněm, rozdělaným mezi několika kameny. Žebračka se hřeje u ohně, na němž se ohřívá jídlo.

Scéna první

Žebračka, pak Georges, Jehan a Villon (Bušení na dveře)

ŽEBRAČKA

Kdo je to tam?

GEORGES

(za scénou)

To jsme my.

ŽEBRAČKA

Kdo je to?

JEHAN

(za scénou)

My dva a Villon.

(Žebračka otevře dveře. Georges a Jehan vstoupí nesouce Vilona)

ŽEBRAČKA

No, pozdrav pánbůh, to má zase z vína, co?

JEHAN

Ne, paní, to má z vody.

(Ukládá s Georgesem Villona na lůžko)

GEORGES

Jdeme přes most, slyšíme křik, běžíme a ... paní, přijít o chvíli později, tak se utopil.

ŽEBRAČKA

Ježíšikriste, v tomhle mrazu v řece! To ho někdo shodil?

VILLON

(mluví v horečce)

Ještě pár kroků a už u vás budu, Kateřino. Nevidím na cestu...

JEHAN

Takhle blábolí pořád.

ŽEBRAČKA

(sahá Villonovi na hlavu)

Bodejť by neblábolil, má horkost.

GEORGES

(úzkostlivě)

Paní, aby nám neumřel.

ŽEBRAČKA

To jsou zapálené plíce, to málokdo vydrží.

JEHAN

(zoufale)

Ale kdyby nám umřel, kdo by psal básničky?

ŽEBRAČKA

(přikrývá Villona hadry)

Mít tu horké víno, slaninou natřít prsa, do teplý postele a takhle heřmánek... ale u mne nic nenajdete.

GEORGES

(bezradně)

Tak nějaké zaříkávadlo ...?

ŽEBRAČKA

Lepší než zaříkávadlo byly by peníze pro felčara.

JEHAN

(ukazuje na Georgesu)

On se v tom vyzná, mne prohlížel.

GEORGES

(se brání)

Ale chraň pánbůh! Já jsem jenom tak žertoval.

JEHAN

(vztekle)

Tak to vám pěkně děkuju, já se od té doby šetřím.

GEORGES

Vždyť jste jako řípa.

JEHAN

A říkal jste: Ponocný bývá nemocný.

GEORGES

To je jediné, co znám z medicíny.

VILLON

(chce vstát)

Pojďte, Kateřino, tady nemůžeme zůstat.

ŽEBRAČKA

(zdržuje Villona)

Františku, musíte ležet.

VILLON

Leží se v rakvi, Kateřino. Ale mne chtějí za krk pověsit

JEHAN

(ukládá Villona)

Aby se ještě zbláznil!

GEORGES

Já jdu pro felčara.

ŽEBRAČKA

A máte peníze?

JEHAN

My ho poprosíme a on přijde.

ŽEBRAČKA

No, zkuste to, ale nevím.

GEORGES

Ale ten půjde, má peněz dost a vlastní dům.

(Odchází s Jehanem)

Jehan

(na odchodu)

A paní, třeba si na něj sedněte, ale nepust'te ho ven!

(Odejdou)

Scéna druhá

Žebračka, Villon

VILLON

(blouzní)

Vaší Milosti královské nejpokornější služebník...

ŽEBRAČKA

Lež tiše.

VILLON

(k Žebračce)

Ó králi, vždyť před vámi ležím na břiše.

ŽEBRAČKA

Spi a nepřemýšlej!

VILLON

Ó, králův rozkaz zní: přemýšlet zakázáno. Budu se snažit podobat se svému králi.

ŽEBRAČKA

Františku, vždyť nevíš, co mluvíš.

VILLON

Ó, král je moudrý člověk. Už vím, jak na to. Nebudu myslet. A verše zapomenou. Přehlídnu bídu a mozek si odstěhuju do břicha. Vždyť myslet se má tím, na čem jsem dodnes seděl! Pak budu jedním z vás a básníkům budu prohánět šunky.

Už v dětství slyšel jsem ten moudrý hlas,

Žít v komfortu, ach, nad to v světě není.

ŽEBRAČKA

No, zůstaň hezky v teple.

VILLON

Ale v tom je háček. To bych měl jenom sebe rád. A já chci Kateřinu. Nesmím být v teple, musím do mrazu. Ke Kateřině. Napít se s ní z jednoho poháru. Kde je ten pohár?

(Vstává)

ŽEBRAČKA

Lehni si. Blouzníš.

VILLON

(rve se s ní)

Ne, ten pohár někdo ukradl! Já musím za Kateřinou!

ŽEBRAČKA

Františku, vždyť nám umřeš.

(Zdržuje ho)

VILLON

Puť, babo! Co ty víš o lásce!

ŽEBRAČKA

Právě, že toho vím moc. Nikam nesmíš.

VILLON

(blouzní)

Kateřino, už jdu. Nepijte beze mne!

(Porazí Žebračku a vrávoravě odběhne)

ŽEBRAČKA

(vstává, rezignovaně)

Ten pro tu běhnu umře.

Scéna třetí

Žebračka, Georges, Jehan

(Georges a Jehan vstoupí)

GEORGES

Ten lump mastičkář nás vyhnal. Bez zálohy nikam nejde.

JEHAN

Kde je František?

ŽEBRAČKA

Utek mi za holkou. Stará písnička.

GEORGES

To nám ale může umřít.

ŽEBRAČKA

Mluv s bláznem!

JEHAN

Tak se musí něco dělat. Třeba půjdem za ním, aspoň ho zabalit!

GEORGES

Pojďte honem.

(Odběhnou)

ŽEBRAČKA

(sama. Uklízí a zároveň představuje scénu)

Já abych šla žebrot. Lidi půjdou na ranní, sednu si ke kostelu.

(Zamyslí se)

Anebo že bych si sedla před hospodu, až půjdou vožralí domů? Nedají mi ti ani ti. To je pořád řečí, samá láska, a kdo ví, jestli vůbec je. Snad si chodí po světě a nemůže se trefit

(Odejde)

Balet

FILLE DE JOIE

(Námět Lotte Goslar)

Pantomima stárnoucí pouliční holky, která v jakémsi opilém tanečním monologu naznačuje vyčichlý půvab svých řemeslných svodů.

OBRAZ DVANÁCTÝ

VEČEŘE PRO DVA

U Kateřiny. Interiér kurtizány. Intimní kouty, velká pohovka, barevně zasklené okno. V pozadí dveře s těžkou portiérou.

Scéna první

Purkmistr, Kateřina

(Při otevření opony sedí Kateřina Purkmistrovi na klíně u prostřeného stolu; mlčky se líbají)

KATEŘINA

(vstane)

A teď, staroušku, snad bys měl domů. Někdo by tě mohl vidět a byly by řeči.

PURKMISTR

(bujře)

Ale nic. Po takové večeřičce žádné „domů“! Já jsem dneska mladý!

(Prohání laškovně Kateřinu po místnosti)

KATEŘINA

(se směje a uniká mu)

Nech mne!

PURKMISTR

To jsem šibal, vid'?

Scéna druhá

Předešlí, Filip

(Filip vrazí do dveří a zarazí se)

PURKMISTR

Mohl byste zaklepat!

(Ke Kateřině)

Kdo to je?

KATEŘINA

(rozpačitě)

To je můj... bratranec.

PURKMISTR

Hm. A co tu chcete? Já tu jako nejsem, a teď mne tady vidíte. Filip

Pane purkmistře, zpráva, kterou nesu, je i pro vás. Villon je mrtev.

KATEŘINA

Jak to víš?

FILIP

Tady je důkaz.

(Vyjme pohár)

PURKMISTR

To je můj pohár, který Villon ukradl!

KATEŘINA

A kde je Villon?

FILIP

Na dně Seiny. Shodil jsem ho z mostu.

PURKMISTR

Vy sám?

FILIP

Ano, sám.

PURKMISTR

Jste idiot, pane.

KATEŘINA

(k Purkmistrovi)

Vždyť jsi říkal, že král rád zaplatí.

PURKMISTR

Tohle je vražda, to není poprava. Mučedník místo zločince. Všechno jste zkazili.

VILLON (ZA SCÉNOU)

Kateřino!

KATEŘINA

Kdo je?

VILLON (ZA SCÉNOU)

Tady je Villon. Musím s vámi mluvit.

PURKMISTR

(k Filipovi)

Tak co jste to kecal?

KATEŘINA

Schovejte se! Uvidíme, co je.

(Purkmistr a Filip se skryjí za některý ze závěsů)

VILLON

Řekněte tedy ne. Nemohu žít a nemohu umřít, dokud nemám jistotu.

(Zavravorá, opře se o stůl, uchopí Purkmistrův pohár a chce se napít. Poznává pohár)

Kdo sem dal ten pohár?

KATEŘINA

(hraje komedii)

Už nevíte? Dostala jsem jej od vás.

VILLON

(hrubě)

Ty lžeš! Ten jsem ti chtěl dnes dát znovu darem. A chlap, který mne na Novém mostě přepad, ten mi jej vzal.

Hostíš tu mého vraha!

KATEŘINA

Blouzníte.

VILLON

Ted' už neblouzním. Ted' vidím, že jsi běhna.

KATEŘINA

François...

VILLON

Mlč, chci vidět, koho tady skrýváš!

(Odvleče ji vlevo)

Scéna čtvrtá

Purkmistr, Filip

(Oba vystoupí z úkrytu)

PURKMISTR

Jděte a přiveďte prévôta. Ale rychle, nebo ji zabije.

FILIP

Já letím.

(Odejde zadem)

PURKMISTR

(sám)

Raději bych byl doma ... doma zas bych ho nechyt... dobře, že jsem tu. To jsou starosti s úřadem.

(Filip se vrací, otvírá dveře)

PURKMISTR

(se opře o dveře)

Sem nikdo nesmí! Jsem po zuby ozbrojen! Varuji každého!

FILIP

(odstrčího dveřmi a vstoupí)

Blbe! Někdo sem jde!

PURKMISTR

(zmaten)

Prosím ... Co si počnem?

FILIP

Schovejte se. Jdu přes zahradu.

(Odběhne vpravo)

PURKMISTR

To je nápad!

(Vzpomene si)

Jo ...

(Schová se za portiéru)

Scéna pátá

Purkmistr v úkrytu, Georges, Jehan

(Georges a Jehan vstoupí po schodech)

JEHAN

Všude prázdné, nikde nic.

GEORGES

Vždyť jsem ho viděl. Vrátil se do domu. Musí tady být!

JEHAN

A který to byl?

GEORGES

Jak jsme s ním hráli.

JEHAN

Aha, ten zpustlý klerik. Ten by se dobře zeřezal.

GEORGES

Hm, jestli něco má, že bychom mu to vzali.

JEHAN

Loupež, myslíte?

GEORGES

Ne, příspěvek na felčara, pro Villona. Vždyť je to jedno. Jednomu lumpovi to vezmeme, druhému to dáme. A poslouží to chudákovi.

JEHAN

(spatří pobár)

Hele, tady je ten putovní pohár! Měl jste pravdu, musí tady být

GEORGES

(spatří nohy Purkmistrovy za portiérou)

Pozor, nohy!

JEHAN

Kde?

GEORGES

Za záclonou.

(Oba se přiblíží k portiéře, vrhnou se na Purkmistra a vyvlekou ho)

PURKMISTR

Pozor! Úřad! To je zločin!!

GEORGES

(pozná ho)

Safra, košilátý dědek!

JEHAN

A tohle je setkání!

PURKMISTR

To jste vy, ponocný? Ještě budete pykat! Přijdete před soud.

GEORGES

Před soud. To je slovo!

JEHAN

Že bychom starouška náhlým soudem odsoudili?

GEORGES

Takhle za každou zlodějnu jeden dřep.

JEHAN

To by bylo do úplného vysílení. Z toho by měl smrt.

PURKMISTR

(pokouší se žertovat)

Jestli jde o žert, já žádnou legraci nezkazím, jenom nezabíjet!

GEORGES

Heleď, starouši, dělej zatím dřepy, než se dohodneme. Honem!

(Purkmistr servilně a polekaně dělá dřepy)

Scéna šestá

Předešlí, Villon a Kateřina

(Villon a Kateřina vstoupí)

VILLON

A hleďme, tedy pan purkmistr mne chtěl zabít!

(Uchopí pohár a chce jím mrštit po Purkmistrovi, vtom omdlí)

(Georges ho zachytí)

JEHAN

(k Purkmistrovi)

Cože, tys ho chtěl zabít?

PURKMISTR

Je opilý!

GEORGES

(křísí Villona, k Purkmistrovi)

Mlč, lumpe, to si zodpovíš před soudem!

(Kateřina se mezitím vytratila ke dveřím a opatrně je za poodkrytou portiěrou otvírá)

PURKMISTR

Pánové, to je proti zákonu!

JEHAN

To je možné, ale ne proti spravedlnosti.

Scéna sedmá

Předešlí, Prévôt, Filip, Biřic

(Dveřmi, jež jim Kateřina otevřela, vstoupí opatrně Prévôt s Filipem a Biřic)

PRÉVÔT

Jménem královým, jste mí zajatci! Biřici, konej své dílo!

(Biřic s pomocí Filipa zmocní se Villona a drží v šachu Georgesa a Jehana)

PURKMISTR

Zatýkám vás!

GEORGES

To se to nepovedlo.

JEHAN

Je to zvláštní. Jen chce být chudý člověk spravedlivý, hned je zavřený.

Opona

(Před oponou zůstali Purkmistr a Prévôt)

PURKMISTR

Já myslím, že takhle by to bylo v pořádku.

PRÉVÔT

Určitě, můžeme si gratulovat.

KATEŘINA

(vstoupí, k Purkmistrovi)

Doufám, že teď ho snad už šetřit nebudete?

PURKMISTR

Trest bude příkladný a před celou veřejností. Je to v našem zájmu.

KATEŘINA

(důvěrně)

A když mne tolik urazil, mám snad právo, aby byl potrestán před mým domem, pod mými okny.

PURKMISTR

To se týká pana kolegy. Snad kdybys ho požádala ...

(Odejde)

KATEŘINA

(mazlivě k Prévôtovi)

Vy večeríte doma?

PRÉVÔT

Nejradši.

(Náhle pochopí)

Jo tááák!... Tak půjdem.

(Odejdou)

(Opona se otevře do dalšího obrazu)

OBRAZ TŘINÁCTÝ

FRANTIŠKU, UŽ TĚ NEPOTĚŠÍ ...

Výslechová síň v pařížské věznici

(Villon v okovech stojí uprostřed scény, v pozadí hustě zamřížovaná stolice pro vyslýchajícího, ze které mluví Prévôt, vedle mříže stojí Kat)

Villon, Prévôt, Kat. Pak Kateřina

PRÉVÔT

(po celou scénu je slyšet jen jeho hlas, neboť za mříž není vidět)

Mistře Františku Villone, já, prévôt města Paříže, odsuzuji vás jménem krále, že jste se provinil proti královským zákonům a nařízením, hrubě uraziv pana purkmistra a dámu Kateřinu de Vausselles. Toto se vám za vinu klade.

VILLON

(se dá do smíchu)

Provinil jsem se, ne proti králi, ale proti sobě, tím, že jsem tak dlouho věrně sloužil té, která, než by mně řekla: Nechci tě, raději mi lhala. Já věřil, že popel je mouka. Po slunce západu, to prý je jasný den. Podívej, sníh, jaký je černý; já, hlupák, přitakal. Bylo by stačilo, kdyby řekla: Ne ... Nic není snazší, pane, než věřit tomu, koho máme rádi. To jsem to samou láskou chyt Nalít jsem. Srdce na hadry. A je-li vám ten trest malý, prosím, odsud'te mne.

PRÉVÔT

Obviněný, mluvte k věci.

VILLON

K věci? Tak řeknu za vás, co si myslíte. Františku Villone, provinil ses tím, že ses narodil básníkem. Tvoje vina, že myslíš a že říkáš nahlas, co si myslíš. Jak my tě jednou oběsíme, abys nemohl myslet a abys nemohl mluvit za ty, kteří se nechtějí spokojit svou bídou.

Františku, už tě nepotěší,

Že Francouz jsi a ze vsi zdejší.

Ted' oprátku ti na krk věší.

No, pozná krk, oč že je zadek těžší.

PRÉVÔT

Obviněnému nepodařilo se přesvědčiti soud o své nevině, a proto odsuzuje se jménem královým k veřejnému výprasku. Bude mu vysázeno padesát ran pod okny dámy, kterou urazil. To pro výstrahu a pro spravedlnost!

(Výjde za mříže, za ním Kateřina, která si ještě upravuje rozepjatý šat. Prévôt jí nabídne rámě a odchází. Kateřina na odchodu hodí Katovi váček peněz. Odejdou)

(Kat sebere váček, zdvihne dŕtky a odvádí Villona do podzemí)

VILLON

(na odchodu ke Katovi)

Ty, kate, nic mne nešetři. Věz, že ať mne jak chceš mlátíš, básníkovu pravdu nerozmlátíš.

(Oba sejdou do propadla)

Balet

BÁSNÍKOVÉ SLOVO

(Námět Lotte Goslar)

V okamžiku, kdy Villon mizí v propadle, objeví se na scéně tanečnice, kostýmovaná stejně jako Villon, a tančí balet na téma volnosti. Básníková slova, jež nelze věznit ani umlčet.

Opona

OBRAZ ČTRNÁCTÝ

Z DĚDEČKOVÝCH ŽERTÍKŮ

Před oponou

Georges a Jehan vyjdou před oponu

JEHAN

(nemotorně zpívá)

Můj strýček Jack když narodil se, to bylo slávy,

Pan starosta gratuloval, bučely krávy.

Táta z něj chtěl každým coulem námořníka mít,

Máma proto dávala mu slivovici pít...

GEORGES

Co to zpíváte, člověče? To už je staré, to sem nepatří!

JEHAN

Tady má přece být ta píseň o příbuzném.

GEORGES

Ale ne o strýčkovi. To už jsme měli, to vám povídám.

JEHAN

Počkejte, to máme strýček Jack. Máma mu dávala slivovici pít, to byla babička Mary, o té už jsme také zpívali,

táta z něj chtěl mít námořníka ...

GEORGES

... no, táta, to je dědeček Nezamysl, o tom máme zpívat.

JEHAN

To víte, že dědeček Nezamysl se rozjel do Habeše?

GEORGES

Docela správně udělal. Kulturní člověk. Já nevím, proč je mezi lidem proti té habešské epizodě takový odpor. Přece když chci civilizovat primitivní národy, musím na to názorně. Ne moc teorie, ale hodně praktických příkladů.

JEHAN

To se ví! Co může takový Habešan vědět o volném pádu!

Přece mu tam nebudou vozit Machův padostroj. Něco shodím shora...

GEORGES

... a když to dopadne, bouchne to.

JEHAN

Ať si všimne!

GEORGES

A potom, nezapomínejte, že takový člověk, který tu válku vede, byl celý život tak skromný, tak se držel zpátky, jaksi ve stínu...

JEHAN

... že se mu nemůžete divit, když chce najednou nějaké místo na slunci. A konečně, je tu svědomitost, pane, velká svědomitost: když jednou vypisují prémie za každé narozené dítě, tak se jim taky postarám o hrob!

GEORGES

Nemluvte o historických vzorech, které jsou velmi svůdné. Třeba ten francouzský někdejší vůdce, Karel Martell...

JEHAN

... a jeho žena Marie Brizzard ...

GEORGES

... nebo Alexandr Veliký, ten taky stál na slunci.

JEHAN

Před tím sudem, já vím. Říkal: Pivo musí být ve stínu, a on tam byl Diogenes.

GEORGES

To máte pro diktátory vzorů! Ale jedné věci se divím. Že tu imitaci Napoleona neženou do důsledků: Vždyť ostrov svaté Heleny je volný!

JEHAN

No, nechme to. Raději uspořádáme pěvecký festival o třech košilích děda Nezamysla.

GEORGES A JEHAN

(zpívají)

Tři košile děda Nezamysla

1. Sotva se děd Nezamysl narodil,
Tak už nějak na hlavičku marodil.
Jeho táta, chudý horal,
To byl smolař, ten to zvorál,
Že kluka nezahodil.
Vychovával Nezamysla, jak to šlo,
Do hlavičky se toho moc nevešlo.
A proto se rozhodl táta
Dát ho učit na magnáta
A z toho už nesešlo.
Chudý otec, chudá máti
Nemají co synu dát.

Bůh sám ví, kdy se hoch vrátí,
Může se mu něco stát.
Chudí byli, sotva žili.
Ušetřili na košili.
Na košili míru vzali,
Zapošili, zakládali.
Ušitou mu odevzdali,
Se synem se rozžehnali.

2. Košilatý Nezamysl nelenil,
Do těžkého průmyslu se přiženil.
Průmysl byl dobrý důvod
Zapřít mámu, tátu, původ.
Tři fabriky vyženil.
Když už cenných papírů má na haldy
A pod bradou z blahobytu dva faldy,
Tehdy šel dopředu o krok
V zákonitých mezích pokrok,
V módě byl Garibaldi.
Červeně obarvil košili
Na znamení pokroku,
Když o mzdu dělníci prosili,
Čet jim Písň Otroků.
Prej ho těší, že jsou Češi,
Že se mu však nedaří:
Říš rakouská nepomine, Sláva vlasti, císaři.

3. Dneska s demokracií nechce nic mít,
Národ prý by potřeboval usměrnit.
Nenávidí barvu rudou,
Ta je jen pro pakáž chudou,
Košili dá načernit.
Všechno, co je v knize Mein Kampf, spolykal,
Na stará kolena je z něj radikál.
Teď to teprv jasně vidí,
Že árijce židi šidí
A národ to odpykal.
Že jsou šance bledé
Pro tyhlety ideje,
Tak dědeček jede
Do Eritreje.
V Habeši černá košile
Teprv sluší roztomile,
Nezamysl si v ní kluše
Civilizovat Něguše,
A že to s kulturou umí,
Vzal na to plynové pumy
A za správní radu banky
Veze tam dva těžké tanky,
Kartáček z elektroluxu
Jako dar pro rasa Gugsu,
Ekrazitu plnou bečku
Na památku od Janečků.
A kdyby snad, kristapána,
Zvítězily deště,
Pro něho to není rána,
Zůstane ještě
V Habeši:
Když je jednou těžař, árijec a pokrokář,
Proč by nemoh býtí velkootrokář.

OBRAZ PATNÁCTÝ

VRAŽDA

Jarní ulice. Kout ulice s vysokou zdí, nad níž přečínává rozkvetlý strom. Na kamenné lavičce sedí Vykladačka, na zemi u zdi Žebračka.

Scéna první

Villon, Vykladačka, Žebračka

VILLON

(vstoupí, jde těžce a bolestivě, usedne opatrně na lavičku)

Dobrá večer, dámy.

VYKLADAČKA

Dobrá večer, mistře Františku.

ŽEBRAČKA

Já tě tu ráda nevidím.

VILLON

Ale? Ty se mne také štítíš?

ŽEBRAČKA

Řeči! Pro mou osobu se člověk vejpraskem nezmění. Ale živnost mi tu kazíš.

VILLON

Počkej, já ještě nežebraám.

ŽEBRAČKA

O to ne, ale ty paničky, co tu chodí, se ti zdaleka vyhnou a já mám po almužně.

VILLON

(chce vstát)

Tak já jdu dál.

ŽEBRAČKA

I zůstaň sedět, půjdu k mostu. Ale pro takovou ženskou bych se řezat nedala.

(Odejde)

VILLON

(k Vykladačce)

Vám tu nevadím?

VYKLADAČKA

Já vás ráda vidím.

VILLON

To asi nevíte, kdo jsem.

VYKLADAČKA

(vezme Villona za ruku a dívá se mu na dlaň)

Já vám to povím. Když chcete vědět, to je pěkná ruka. Hlava je jasná, ale život je nějak krátký. Vidíte, pro samé srdce nemáte na život místo... Divná ruka. Jako byste byl u pramene, a zároveň měl žízeň. A čím blíže k ohni, tím je větší zima. Za svou znalost vděčíte jen náhlým náhodám. Čím větší smůlu ve hře, tím více vyhráváte.

VILLON

Tohle je všechno pravda. A jakpak to mám s láskou?

VYKLADAČKA

Toho je tu dost. Ale jen jedna velká láska.

VILLON

Tu mám už za sebou.

VYKLADAČKA

Ba ne, ta teprv začíná. Jedna žena vás má ráda.

VILLON

Kdo to je?

VYKLADAČKA

Já.

VILLON

(překvapen)

To jste tam našla?

VYKLADAČKA

(s úsměvem)

Říkám, co vidím.

VILLON

Chudinko, toho nechte. S láskou jsem již zúčtoval. Teď budu účtovat s lidmi. Svou starou tlupu Skořápku dám zase dohromady a budem loupit u bařtipánů po celé Francii.

VYKLADAČKA

Františku, nedělejte ze sebe, co by z vás chtěli mít Vy nejste lupič. Jste básník.

VILLON

Ach, kdeže loňské sněhy jsou ...

VYKLADAČKA

Jste jako dítě. A jenom zlí lidé nemají děti rádi.

VILLON

A vy byste šla se mnou?

(Vykladačka se vesele směje)

VILLON

(se na ni zadívá)

Kdybyste vy šla se mnou...?

(Vstane)

S vámi bych možná šel.

(Vezme ji za ramena)

S vámi? Ba ano. S vámi bych se odvážil ještě velikých věcí!

VYKLADAČKA

(radostně)

Tak pojďte hned.

(Odvádí ho)

Scéna druhá

Předešlí, Filip

(Filip jde přes scénu a úmyslně vrazí do Villona)

VILLON

(mírně)

Promiňte, mistře Filipe.

FILIP

(zadrží ho)

Chovejte se slušně! Nebo snad chcete ještě jeden výprask?

VYKLADAČKA

(k Filipovi)

Nechte ho na pokoji.

FILIP

Z cesty, děvko!

(Odstrčí ji)

(Villon dá Filipovi políček, Filip vytasí dýku a bodne Villona do tváře. Vykladačka vykřikne. Villon zavravorá, sáhne si na zakrvácenou tvář a postoupí proti Filipovi. Filip se po něm žene s dýkou. Nastane krátký zápas, až Villon zkrouť Filipovi ruku s dýkou tak, že ho bodne dvakrát do břicha a odskočí. Filip se pomalu zhroutí k jeho nohám a zemře)

VYKLADAČKA

Františku, cos to udělal?

Scéna třetí

Předešlí, Prévôt, Kateřina, Purkmistr

PURKMISTR

(objeví se ve tmě tak, že má osvětlený jen obličej)

Spáchal vraždu!

PRÉVÔT

(objeví se stejně)

Zavraždil ve rvačce!

KATEŘINA

(objeví se stejně)

Vraždil pro holku!

PRÉVÔT

(k Villonovi)

Ted' tě máme, kde jsme tě chtěli mít, básníku bídy!

PURKMISTR

Ted' jdi a piš si básně. Bude je psát vrah.

KATEŘINA

Mluv o lásce. Co může vědět vrah?

PRÉVÔT

Zpívej si o bídě a nespravedlnosti. Měj si třeba pravdu. Kdo uvěří vrahovi?

KATEŘINA

Budeš bloudit od šibenice k šibenici, až na jedné zůstaneš viset

Scéna čtvrtá

Předešlí, Hlídač

HLÍDAČ

(vstoupí)

Rány boží, zabítý člověk!

(Všichni se dívají jeden na druhého a dávají se pomalu do smíchu)

HLÍDAČ

Vy se tomu smějete? To je vražda!

FILIP

(se posadí a směje se)

Nalítnul!

VŠICHNI

(se smějí)

Hlídač je doběhnutý!

VILLON

(k Hlídači)

Kamaráde, to byla jenom hra. Já přece nejsem Villon. (Sejme paruku a odkládá kostým)

(Všichni se demaskují)

KATEŘINA

To bylo divadlo.

PURKMISTR

My jsme jen herci.

PRÉVÔT

Hráli jsme komedii.

(Scházejí se ostatní herci, kteří hráli ve hře, všichni odličení)

HLÍDAČ

Tak to bylo divadlo? A já tomu věřil!

ŽEBRAČKA

Protože je to pravda.

VYKLADAČKA

Zloba a láska, kořistnictví a lakota, bída a hlad, to jsou rekvizity, které nestárnou.

HLÍDAČ

Proč jste si vybrali takového hrdinu? Vždyť je to zloděj! Vagabund a vrah!

PURKMISTR

Už jsem to jednou říkal: Účel hry, nyní i kdykoliv, byl a jest představit jaksi životu zrcadlo.

(Georges a Jehan odmaskování vstoupí)

GEORGES

Správně slova kladete. Starý Shakespeare mluvil pravdu. A my bychom chtěli, aby publikum v zrcadle té hry našlo viníka.

JEHAN

(k publiku)

Kdo je lump? Ten Villon, který kradl a loupil a nakonec musel vraždit, aby se bránil, nebo jsou lumpi ti, kteří ho donutili krást, loupit a vraždit jen proto, že chtěl víc, než směl, víc než panstvo dovolilo?

FILIP

Já hrál roli lumpa a vyděrače. Je v pořádku, co se mi stalo.

KATEŘINA

Já byla horší, já lhala v lásce, kde se tak snadno věří, a pro peníze.

PRÉVÔT

A já hrál malého padoucha? Cožpak já směl zavírat lidi? Mne měli zavřít! A nadlouho, až zhubnu.

ŽEBRAČKA

Já jsem sice byla chudá, bezmocná, ale neměla jsem to trpět.

PURKMISTR

Prominete, ale nejšpatnější roli jsem přece jenom hrál já. Já byl korupčník a já patřím na pranýř.

GEORGES

(k hercům)

Patříte tam všichni, protože jste bránili žít básníkovi a udělali z něho vraha, za to, že první dal znamení k boji.

JEHAN

Proto si myslím, že my všichni

Za větrem plesnivět

VŠICHNI

Nechcem a nebudem!

GEORGES

Musíme dopředu

VŠICHNI

O kousek dál!

JEHAN

Po proudu, po větru

VŠICHNI

Nechcem a nepůjdem!

GEORGES

To by nás do smetí vítr zavál.

JEHAN

Po větru netečně veteš se kutálí,
Po proudu i bahno někdy se hne.

GEORGES

V závětrí na sýpce jen krysa zahálí,
Nám vítr náladu vždycky zvedne.

VŠICHNI

(zpívají)

Když nás půjdou milióny, všichni proti větru,
Každý ujde ten svůj metr, dáme metr k metru.
Kde je síla zpátečníků, kde je síla větru,
Proti proudu postoupíme o sta kilometrů.

Opona

Konec